

EUROPOS CENTRINIS BANKAS

EUROSISTEMA

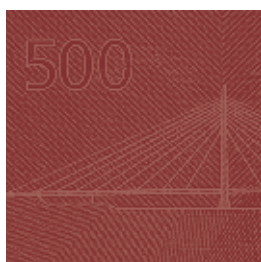
PRANEŠIMAS APIE KONVERGENCIJĄ 2013 M. BIRŽELIS

EUROPOS CENTRINIS BANKAS

EUROSISTEMA

Visuose 2013 m.
ECB leidiniuose
naudojamas
5 eurų banknoto
motyvas

PRANEŠIMAS APIE KONVERGENCIJĄ 2013 M. BIRŽELIS

© Europos Centrinis Bankas, 2013 m.

Adresas

Kaiserstrasse 29
60311 Frankfurtas prie Maino
Vokietija

Pašto adresas

Postfach 16 03 19
60066 Frankfurtas prie Maino
Vokietija

Telefonas

+49 69 1344 0

Internetas

<http://www.ecb.europa.eu>

Faksas

+49 69 1344 6000

Visos teisės saugomos. Leidžiama perspausdinti švietimo ir nekomerciniais tikslais, jei nurodomas šaltinis.

Šiame leidinyje paskutiniai statistikos duomenys pateikti 2013 m. gegužės 16 d.

Į lietuvių kalbą išverstos šios 2013 m. Europos Centrinio Banko pranešimo apie konvergenciją dalys: įvadas, analizės pagrindas ir Latvijos vertinimo santrauka. Jeigu jums reikia daugiau informacijos, žiūrėkite leidinio variantą anglų kalba ECB interneto svetainėje (<http://www.ecb.europa.eu>).

ISSN 1725-9622 (epub)

ISSN 1725-9622 (online)

ES katalogo numeris QB-AD-13-001-LT-E (epub)

ES katalogo numeris QB-AD-13-001-LT-N (online)

TURINYS

1	ĮVADAS	5
2	ANALIZĖS PAGRINDAS	
2.1	EKONOMINĖ KONVERGENCIJA	7
2.2	NACIONALINĖS TEISĖS AKTŲ SUDERINAMUMAS SU SUTARTIMIS	20
3	LATVIJOS VERTINIMO SANTRAUKA	45

SANTRUMPOS

BVP	bendrasis vidaus produktas
ECB	Europos Centrinis Bankas
ECBS	Europos centrinių bankų sistema
EPI	Europos pinigų institutas
EPS	ekonominė ir pinigų sąjunga
ES	Europos Sąjunga
NCB	nacionalinis centrinis bankas
PDP	perviršinio deficito procedūra
SVKI	suderintas vartotojų kainų indeksas
TVF	Tarptautinis valiutos fondas
VKI	vartotojų kainų indeksas
VKM	valiutų kurso mechanizmas

1 ĮVADAS

1999 m. sausio 1 d. eurą įsivedė vienuolika ES valstybių narių. Nuo to laiko bendrą valiutą įsivedė dar šešios valstybės, o paskutinė tai padarė Estija 2011 m. sausio 1 d. Tai reiškia, kad dešimt ES valstybių narių ekonominėje ir pinigų sąjungoje (EPS) kol kas dalyvauja nevisapusiškai, t. y. jos dar nėra įsivedusios euro. Dvi iš jų (Danija ir Jungtinė Karalystė) pranešė, kad nedalyvaus EPS trečiajame etape.

Šis pranešimas apie konvergenciją buvo parengtas, 2013 m. kovo 5 d. Latvijai pateikus prašymą įvertinti šalį. Rengdamas šį pranešimą, ECB vykdo Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – Sutartis)¹ 140 straipsnio reikalavimą ES valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, prašymu pranešti Europos Sąjungos Tarybai (toliau – ES Taryba) „apie pažangą, padarytą valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, vykdant savo įsipareigojimus ekonominei ir pinigų sąjungai sukurti“. Tokie įgaliojimai taip pat suteikti Europos Komisijai, irgi parengusiai pranešimą, todėl tuo pačiu metu ES Tarybai pateikiami du pranešimai.

Šiame pranešime ECB taiko tą pačią sistemą kaip ir ankstesniuose savo pranešimuose apie konvergenciją. Jis vertina, ar Latvija pasiekė aukštą tvarios ekonominės konvergencijos laipsnį, ar nacionaliniai teisės aktai suderinti su Sutartimi ir Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio Banko statutu (toliau – Statutas) ir kaip laikomasi teisės aktų reikalavimų, kuriuos turi įvykdyti *Latvijas Banka* siekdamas tapti neatskiriama Eurosistemos dalimi. Šis pranešimas apie konvergenciją neapima valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, t. y. Bulgarijos, Čekijos Respublikos, Lietuvos, Vengrijos, Lenkijos, Rumunijos ir Švedijos, ir specialų statusą turinčių ir euro dar neįsivedusių valstybių narių, t. y. Danijos ir Jungtinės Karalystės.

Ekonominės konvergencijos proceso vertinimas labai priklauso nuo naudojamos statistikos kokybės ir vientisumo. Rengiant ir teikiant statistiką, ypač valdžios finansų statistiką, neturi būti atsižvelgiama į politinius svarstymus ir negali būti daromas politinis spaudimas. ES valstybės narės raginamos teikti prioritetą savo statistikos kokybei ir vientisumui, užtikrinti, kad, rengiant tokią statistiką, būtų taikoma tinkama patikrų ir balansų sistema, ir taikyti minimalius standartus statistikos srityje. Tokie standartai yra nepaprastai svarbūs siekiant įtvirtinti nacionalinių statistikos institucijų nepriklausomumą,

¹ Taip pat žr. pranešimo apie konvergenciją versijos anglų k. žodynėlyje paaiškintas sąvokas „Sutartis“ ir „Sutartys“.

vientisumą bei atskaitomybę ir padėti skatinti pasitikėjimą valdžios finansų statistikos kokybe (žr. 4.5 skirsnį).

Ši pranešimą sudaro penki skyriai. Sistema, taikoma ekonominei ir teisinei konvergencijai vertinti, aprašoma 2 skyriuje. 3 skyrius – tai šalies vertinimo santrauka, joje pateikiami Latvijos ekonominės ir teisinės konvergencijos vertinimo pagrindiniai rezultatai. Detalesnė ekonominės konvergencijos būklės šioje šalyje analizė, konvergencijos rodiklių apžvalga ir jiems rengti taikyta statistikos metodika aprašoma 4 skyriuje. Galiausiai 5 skyriuje vertinama, kaip Latvijos nacionaliniai teisės aktai, tarp jų ir NCB įstatymas, atitinka Sutarties 130 ir 131 straipsnius bei Statutą.

2 ANALIZĖS PAGRINDAS

2.1 EKONOMINĖ KONVERGENCIJA

Norėdamas įvertinti ekonominės konvergencijos būklę eurą siekiančiose įsivesti ES valstybėse narėse, ECB naudojami bendra analizės sistema, kurią nuosekliai taiko visuose savo pranešimuose apie konvergenciją. Pirma, ši bendra sistema grindžiama Sutarties nuostatomis ir tuo, kaip jas taiko ECB, vertindamas kainų pokyčius, fiskalinį balansą ir skolos rodiklius, valiutos keitimo kursą ir ilgalaikes palūkanų normas bei kitus ekonominei integracijai ir konvergencijai svarbius veiksnius. Antra, sistema grindžiama daugeliu papildomų praeitį ir ateities lūkesčius apibūdinančių ekonominių rodiklių, laikomų naudingais konvergencijos tvarumui detaliau įvertinti. Valstybės narės patikrinimas pagal visus šiuos veiksnius yra svarbus, siekiant užtikrinti jos integraciją į euro zoną be didesnių sunkumų. Toliau pateiktuose 1–5 intarpuose trumpai primenamos teisinės nuostatos ir nurodomos metodinės detalės, kaip ECB jas taiko.

Siekiant užtikrinti tęstinumą ir vienodą traktavimą, šis pranešimas parengtas vadovaujantis anksčiau ECB (prieš tai – Europos pinigų instituto) paskelbtų pranešimų principais. Taikydamas konvergencijos kriterijus, ECB vadovaujasi keliais pagrindiniais principais. Pirma, atskiri kriterijai aiškinami tiksliai ir taikomi griežtai. Šio principo loginis pagrindas yra tai, kad svarbiausias kriterijų tikslas – užtikrinti, jog euro zonoje galėtų dalyvauti tik tos valstybės narės, kurių ekonominė būklė yra palanki palaikyti kainų stabilumą ir euro zonos vientisumą. Antra, konvergencijos kriterijai – tai aiškūs integruoti reikalavimai ir jie visi turi būti įgyvendinti. Sutartyje šie kriterijai yra lygiaverčiai, jie netaikomi hierarchiniu principu. Trečia, konvergencijos kriterijai turi būti įgyvendinti vadovaujantis faktiniais duomenimis. Ketvirta, konvergencijos kriterijai turi būti taikomi nuosekliai, skaidriai ir paprastai. Be to, aptariant atitiktį konvergencijos kriterijams, labai svarbus veiksnys yra tvarumas, nes konvergencija turi būti ilgalaikė, o ne tik tam tikro momento. Pirmasis EPS dešimtmetis parodė, kad dėl silpnų pagrindų, pernelyg liberalios makroekonominės pozicijos šalies lygmeniu ir pernelyg optimistinių lūkesčių dėl realiųjų pajamų konvergencijos kyla rizikų ne tik susijusioms valstybėms, bet ir visos euro zonos sklandžiam funkcionavimui. Dideli ir užsitęsę makroekonominiai disbalansai, pavyzdžiui, ilgalaikis konkurencingumo praradimas, didėjantis išiskolinimas ir nekilnojamojo turto burbulai, per pastaruosius dešimt metų susikaupę daugelyje ES valstybių narių, tarp jų ir

euro zonos šalyse, yra viena iš svarbiausių dabartinės ekonomikos ir finansų krizės priežasčių. Šių disbalansų didėjimas praeityje rodo, kad laikina atitiktis skaitiniams konvergencijos kriterijams pati savaime negarantuoja sklandžios narystės euro zonoje. Į euro zoną stojančios šalys turėtų įrodyti savo konvergencijos procesų tvarumą ir gebėjimą vykdyti ilgalaikius išsipareigojimus, prisiimamus stojant į euro zoną. Tuo turėtų būti suinteresuota pati šalis, tai naudinga ir visai euro zonai. Todėl vertinant kiekvieną valstybę detalai išnagrinėjamas jos konvergencijos tvarumas.

Atsižvelgiant į tai, atitinkamų šalių ekonomikos raida apžvelgiama įvertinant praeities, dažniausiai paskutinių dešimties metų, duomenis. Tai padeda geriau nustatyti, kokių mastu dabartinė pažanga yra išties struktūrinių pokyčių rezultatas, o tai savo ruožtu leidžia geriau įvertinti ekonominės konvergencijos tvarumą.

Be to, kiek reikia, atsižvelgiama ir į ateities perspektyvą. Todėl ypač daug dėmesio skiriama tam faktui, kad palankios ekonomikos raidos tvarumas iš esmės priklauso nuo tinkamų ir ilgalaikių politikos priemonių, naudojamų sprendžiant esamas ir būsimas problemas. Tvirtas valdymas ir patikimos institucijos taip pat labai svarbūs palaikant tvarų gamybos augimą vidutiniu ir ilgu laikotarpiams. Apskritai pabrėžiama, kad, norint užtikrinti ekonominės konvergencijos tvarumą, reikalinga ne tik gera pradžia, patikimos institucijos, bet ir tinkama ekonominė politika vėliau, jau įvedus eurą.

Paskutinė šiame pranešime panaudotų statistikos duomenų pateikimo diena buvo 2013 m. gegužės 16 d. Statistinius duomenis, naudojamus taikant konvergencijos kriterijus, pateikė Europos Komisija (žr. 4.5 skirsnį, lenteles ir grafikus), bendradarbiaudama su ECB dėl valiutų kursų ir ilgalaikių palūkanų normų. Konvergencijos duomenys apie kainų ir ilgalaikių palūkanų normų pokyčius yra pateikti iki 2013 m. balandžio mėn. – tai paskutinis mėnuo, kurio duomenys buvo panaudoti nustatant SVKI. Šiame pranešime vertinamų mėnesinių valiutų kursų duomenų pateikimo laikotarpis baigiasi 2013 m. balandžio mėn. Praeities duomenys apie fiskalines pozicijas apima laikotarpį iki 2012 m. Taip pat atsižvelgta į įvairiuose šaltiniuose pateikiamas prognozes ir į naujausią šios valstybės narės konvergencijos programą bei kitą informaciją, kuri laikoma svarbia konvergencijos tvarumui vertinti atsižvelgiant į ateities perspektyvas. Europos Komisijos 2013 m. pavasario prognozė ir 2013 m. Įspėjimo mechanizmo ataskaita, į kurias atsižvelgiama šiame pranešime, paskelbtos atitinkamai 2013 m. gegužės 3 d. ir 2012 m. lapkričio 28 d. ECB bendroji taryba šį pranešimą patvirtino 2013 m. birželio 3 d.

Kainų raidą reglamentuojančios teisės aktų nuostatos ir tai, kaip jas taiko ECB, aprašoma 1 intarpe.

1 intarpas

KAINŲ POKYČIAI

1 Sutarties nuostatos

Sutarties 140 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje reikalaujama, kad pranešime apie konvergenciją būtų nagrinėjama, ar pasiektas aukštas tvarios konvergencijos laipsnis, tuo tikslu nurodant, kaip kiekviena valstybė narė atitinka tokių kriterijų:

„didelis kainų stabilumas; ar jis pasiektas, sprendžiama pagal infliacijos lygį, artimą tam, kurį yra pasiekusios ne daugiau kaip trys valstybės narės, kuriose kainos yra stabiliausios.“

Protokolo (Nr. 13) dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 140 straipsnyje, 1 straipsnyje numatoma:

„Kainų stabilumo kriterijus, nurodytas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 140 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje, reiškia, kad valstybės narės kainų stabilumas yra tvarus ir vidutinis infliacijos lygis per vienerius metus iki tyrimo neviršija daugiau kaip 1½ procentinio punkto daugiausia trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausios, infliacijos lygio. Infliacija matuojama taikant vartotojų kainų indeksą palyginamuoju pagrindu, atsižvelgiant į nacionalinių apibrėžimų skirtumus.“

2 Sutarties nuostatų taikymas

Šiame pranešime ECB Sutarties nuostatas taiko taip, kaip nurodyta toliau:

Pirma, dėl teiginio „vidutinis infliacijos lygis per vienerius metus iki tyrimo“ reikia pasakyti, kad šis infliacijos lygis apskaičiuojamas pagal tai, kiek padidėjo pastarųjų 12 mėnesių SVKI vidurkis, palyginti su praėjusio 12 mėnesių laikotarpio vidurkiu. Šiame pranešime infliacijos lygio nagrinėjimo laikotarpis – nuo 2012 m. gegužės mėn. iki 2013 m. balandžio mėn.

Antra, teiginys „daugiausia trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausios“, vartojamas apibrėžti pamatinę vertę, taikomas apskaičiuojant trijų ES valstybių narių, kuriose infliacijos lygis yra mažiausias – šiuo atveju Švedijos (0,8 %), Latvijos (1,3 %) ir Airijos (1,6 %) – nesvertinį aritmetinį infliacijos lygio vidurkį. Nustatoma, kad vidutinis infliacijos lygis yra 1,2 %, o pridėjus 1½ procentinio punkto, gaunama 2,7 % infliacijos pamatinė vertė.

Skaičiuojant infliacijos pamatinę vertę, nebuvo įtrauktas Graikijos infliacijos lygis. Kainų pokyčių nagrinėjamu laikotarpiu 12 mėnesių laikotarpio vidurkis 2013 m. balandžio mėn. šioje šalyje buvo 0,4 %. Skaičiuojant infliacijos pamatinę vertę, Graikija buvo įvertinta kaip „išskirtinė“ dėl dviejų pagrindinių priežasčių: i) nagrinėjamu laikotarpiu jos infliacijos lygis buvo gerokai mažesnis negu kitų valstybių narių; ii) tam įtaką darė

išskirtiniai veiksniai, t. y. tai, kad jau kelerius metus Graikijos ekonomika patiria stiprų nuosmukį, dėl to kainų pokyčius šioje šalyje slopina ypač didelis neigiamas gamybos atotrūkis.

Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad sąvoka „išskirtinė“ jau buvo vartojama ankstesniuose ECB pranešimuose apie konvergenciją (žr., pvz., 2010 ir 2012 m. pranešimus), taip pat EPI pranešimuose apie konvergenciją. Pagal šiuos pranešimus, valstybė narė laikoma išskirtine, jei tenkinamos dvi sąlygos: pirma, šalies 12 mėnesių infliacijos lygio vidurkis yra daug mažesnis negu kitų valstybių narių atitinkamas infliacijos lygis; antra, jos kainų raidai didelę įtaką darė išskirtiniai veiksniai. Išskirtinumas nenustatomas mechaniškai. Šiuo principu pradėta vadovautis siekiant tinkamai įvertinti galimus didelius atskirų šalių infliacijos raidos iškraipymus.

Infliacija apskaičiuota pagal SVKI, sukurtą konvergencijai įvertinti, remiantis palyginamuoju kainų stabilumo rodikliu (žr. 4.5 skirsnį). Vidutinis euro zonos infliacijos lygis palyginimui pateikiamas šio pranešimo statistikos dalyje.

Siekiant detaliau išanalizuoti kainų raidos tvarumą vertinamoje šalyje, vidutinė infliacija pagal SVKI per 12 mėnesių nagrinėjamą laikotarpį nuo 2012 m. gegužės mėn. iki 2013 m. balandžio mėn. vertinama pagal tai, kaip per paskutinius dešimt metų kito šios šalies ekonominė veikla vertinant pagal kainų stabilumą. Taigi, dėmesys skiriamas pinigų politikos kryptims, ypač tam, ar pinigų politikos institucijos visų pirma siekia pasiekti ir palaikyti kainų stabilumą, taip pat tam, ar kitos ekonominės politikos sritys prisideda įgyvendinant šį tikslą. Be to, įvertinamas ir makroekonominės aplinkos poveikis kainų stabilumo siekiui. Kainų raida analizuojama atsižvelgiant į pasiūlos ir paklausos sąlygas, sutelkiant dėmesį, be kita ko, į veiksnius, darančius poveikį vienetinėms darbo sąnaudoms ir importo kainoms. Taip pat atsižvelgiama į kitus svarbius kainų indeksus, kaip antai: SVKI, neįskaitant neperdirbtų maisto produktų ir energijos, SVKI taikant pastovias mokesčių normas, nacionalinį VKI, privataus vartojimo defliatorių, BVP defliatorių ir gamintojo kainas. Vertinant ateities perspektyvos požiūriu, pateikiama kelerių artimiausių metų infliacijos galimos raidos apžvalga, į kurią įtraukiamos ir pagrindinių tarptautinių organizacijų bei rinkos dalyvių prognozės. Be to, aptariami instituciniai ir struktūriniai aspektai, kurie yra svarbūs norint palaikyti kainų stabilumui palankią aplinką įsivedus eurą.

Fiskalinę raidą reglamentuojančios teisės aktų nuostatos, tai, kaip jas taiko ECB, ir susiję procedūriniai klausimai aprašomi 2 intarpe.

2 intarpas

FISKALINĖ RAIDA

1 Sutarties ir kitos teisinės nuostatos

Sutarties 140 straipsnio 1 dalies antroje įtraukoje nustatyta, kad pranešime apie konvergenciją būtų nagrinėjama, ar pasiektas aukštas tvarios konvergencijos laipsnis, tuo tikslu nurodant, kaip kiekviena valstybė narė atitinka tokį kriterijų:

„valstybės finansinės padėties tvarumas; ar jis pasiektas, sprendžiama pagal bendrojo šalies biudžeto be perviršinio deficito, kuris nustatomas pagal 126 straipsnio 6 dalį, padėtį.“

Protokolo (Nr. 13) dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 140 straipsnyje, 2 straipsnyje nustatyta:

„Bendrojo šalies biudžeto padėties kriterijus, nurodytas minėtos Sutarties 140 straipsnio 1 dalies antroje įtraukoje, reiškia, kad tyrimo metu valstybė narė nėra Tarybos sprendimo pagal minėtos Sutarties 126 straipsnio 6 dalį dėl perviršinio deficito buvimo atitinkamoje valstybėje narėje objektas.“

126 straipsnyje numatyta perviršinio deficito procedūra (PDP). Vadovaudamasi 126 straipsnio 2 ir 3 dalimis, Europos Komisija parengia pranešimą, jei valstybė narė neatitinka biudžetinės drausmės reikalavimų, ypač jei:

- (a) planuojamo arba faktinio valdžios sektoriaus deficito ir BVP santykis viršija pamatinę vertę (Protokole dėl perviršinio deficito procedūros numatyta, kad šis dydis yra 3 % BVP), išskyrus atvejus, kai:
 - arba santykis labai ir nuolat mažėjo ir pasiekė lygį, artimą pamatinei vertei;
 - arba antraip – pamatinės vertės perviršis yra tik išimtinis ir laikinas, ir santykis išlieka artimas pamatinei vertei,
- (b) valstybės skolos ir BVP santykis viršija tam tikrą pamatinę vertę (Protokole dėl perviršinio deficito procedūros numatyta, kad šis dydis turi sudaryti 60 % BVP), išskyrus atvejus, kai tas santykis pakankamai mažėja ir tinkamu tempu artėja prie pamatinės vertės.

Komisijos parengtame pranešime taip pat turi būti atsižvelgiama į tai, ar valdžios sektoriaus deficitas yra didesnis už valstybės investicijų išlaidas, be to, įvertinami ir kiti svarbūs veiksniai, įskaitant valstybės narės vidutinės trukmės ekonomikos ir biudžeto būklę. Komisija taip pat gali parengti pranešimą, jei ji mano, kad valstybei narei gresia perviršinio deficito pavojus, nors pagal tuos kriterijus reikalavimai ir vykdomi. Ekonomikos ir finansų komitetas parengia nuomonę apie Komisijos pranešimą. Galiausiai, vadovaudamasi 126 straipsnio 6 dalimi, ES Taryba, remdamasi Komisijos rekomendacija ir apsvarsčiusi suinteresuotos valstybės narės norimas pareikšti pastabas bei nuodugnai jas įvertinusi, kvalifikuota balsų dauguma, išskyrus suinteresuotos valstybės narės balsą, nusprendžia, ar toje valstybėje narėje yra susidaręs perviršinis deficitas.

Sutarties 126 straipsnio nuostatos papildomai paaiškintos Tarybos reglamente Nr. 1467/97 su paskutiniais pakeitimais, padarytais Tarybos reglamentu Nr. 1177/2011¹, kuriame, be kita ko:

- patvirtinama, kad skolos kriterijus yra lygiavertis deficito kriterijui, suteikiant galimybę jį taikyti ir numatant trejų metų pereinamąjį laikotarpį. Reglamento 2 straipsnio 1a dalyje nustatyta, kad, kai valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis viršija pamatinę vertę, pripažįstama, kad jis pakankamai mažėja ir tinkamu tempu artėja prie pamatinės vertės, jei per pastaruosius trejus metus skirtumas, palyginti su pamatine verte, vidutiniškai mažėja viena dvidešimtąja per metus kaip lyginamasis dydis, pagrįstas pokyčiais per pastaruosius trejus metus, apie kuriuos turima duomenų. Reikalavimas pagal skolos kriterijų taip pat laikomas įvykdytu jei, remiantis Komisijos biudžeto prognozėmis, atrodo, kad skirtumas sumažės per trejus metus. Taikant skolos mažinimo lyginamąjį dydį, atsižvelgiama į ekonomikos ciklo poveikį skolos mažinimo tempui;
- išsamiai išdėstomi svarbūs veiksniai, į kuriuos Komisija atsižvelgia rengdama pranešimą pagal Sutarties 126 straipsnio 3 dalį. Svarbiausia tai, kad jame nurodyti veiksniai, kurie laikomi svarbiais vertinant vidutinės trukmės ekonominės būklės, biudžeto būklės ir valdžios sektoriaus skolos pozicijos pokyčius (žr. Reglamento 2 straipsnio 3 dalį ir toliau pateiktą išsamią informaciją apie ECB vykdomą analizę).

Be to, 2012 m. kovo 2 d. 25 ES valstybės narės (visos ES valstybės narės, išskyrus Jungtinę Karalystę ir Čekijos Respubliką) pasirašė Sutartį dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje, parengtą remiantis atnaujinto Stabilumo ir augimo pakto nuostatomis. Ši Sutartis įsigaliojo 2013 m. sausio 1 d.² III antraštinėje dalyje (Fiskalinis susitarimas), be kita ko, nustatyta, kad į nacionalinę teisę įtraukiama privaloma fiskalinė taisyklė, kuria siekiama užtikrinti subalansuotą arba perteklinį valdžios sektoriaus biudžetą. Laikomasi nuomonės, kad šios taisyklės laikomasi, jeigu metinis struktūrinis balansas atitinka tos šalies vidutinės trukmės tikslą, ir struktūrinis deficitas neviršija 0,5 % BVP. Jeigu valdžios sektoriaus skolos santykis gerokai mažesnis nei 60 % BVP ir jeigu ilgalaikio fiskalinio tvarumo rizika maža, vidutinės trukmės tikslas gali būti struktūrinis deficitas, ne didesnis kaip 1 % BVP. Sutartyje dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje taip pat nustatyta skolos mažinimo lyginamojo dydžio taisyklė, nurodyta minėtame Tarybos reglamente (ES) Nr. 1177/2011, kuris iš dalies pakeitė Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1467/97³. Taip minėta taisyklė patenka į šią Sutartį pasirašiusių ES valstybių narių pirminę teisę. Per vienus metus nuo šios Sutarties įsigaliojimo ją pasirašiusios valstybės narės į savo konstituciją arba atitinkamą didesnę teisinę galią negu metinis biudžeto įstatymas turinti įstatymą

¹ 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1467/97 dėl perviršinio deficito procedūros įgyvendinimo paspartinimo ir paaiškinimo (OL L 209, 1997 8 2, p. 6) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. lapkričio 8 d. Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1177/2011 (OL L 306, 2011 11 23, p. 33). Suvestinė redakcija paskelbta internete adresu: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1997R1467:20111213:EN:PDF>.

² Sutartis dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje taikoma ir ją ratifikavusioms ES valstybės narėms, kurioms taikoma išimtis, nuo tada, kai pradės galioti išimtį panaikinantį sprendimas, arba anksčiau, jei atitinkama valstybė narė pareiškė, kad nori, jog jai būtų taikomos visos ar dalis šios sutarties nuostatų nuo atitinkamos ankstesnės datos.

³ 2011 m. lapkričio 8 d. Tarybos reglamentą (ES) Nr. 1177/2011, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 1467/97 dėl perviršinio deficito procedūros įgyvendinimo paspartinimo ir paaiškinimo (OL L 306, 2011 11 23, p. 33).

privalo įtraukti nustatytas fiskalines taisykles ir automatinio koregavimo mechanizmą nukrypimo nuo fiskalinio tikslo atveju.

Kalbant apie Europos stabilumo mechanizmo steigimo sutartį („ESM sutartį“), 7 konstatuojamoje dalyje nustatyta, kad, tapusi euro zonos dalimi, ES valstybė narė turi tapti ir Europos stabilumo mechanizmo nare, turinčia visas teises ir įsipareigojimus. 44 straipsnyje aprašyta prašymo dėl narystės pateikimo ir prisijungimo prie šio mechanizmo tvarka⁴.

2 Sutarties nuostatų taikymas

Konvergencijai nagrinėti ECB pateikia savo požiūrį apie fiskalinę raidą. Tvarumui įvertinti ECB analizuoja pagrindinius fiskalinės raidos rodiklius nuo 2003 iki 2012 m., valdžios sektoriaus finansų perspektyvas bei problemas ir atkreipia dėmesį į deficito ir skolos raidos sąsajas. ECB analizėje apžvelgiamas nacionalinių biudžeto sistemų veiksmingumas, kaip nurodyta Tarybos reglamento (EB) Nr. 1467/97 2 straipsnio 3 dalies b punkte su paskutiniais pakeitimais, padarytais Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1177/2011, ir Tarybos direktyvoje 2011/85/ES⁵. Be to, šiame pranešime pateikiamas išlaidų lyginamojo dydžio taisyklės taikymo preliminarus vertinimas, kaip išdėstyta Tarybos reglamento (EB) Nr. 1466/97 9 straipsnio 1 dalyje su paskutiniais pakeitimais, padarytais Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1175/2011⁶. Šia taisykle siekiama užtikrinti tinkamą padidėjusių išlaidų finansavimą. Pagal šią taisyklę, be kita ko, ES valstybės narės, kurios dar nepasiekė savo vidutinės trukmės biudžeto tikslo, turėtų užtikrinti, kad atitinkamų pirminių išlaidų metinis augimo rodiklis neviršytų potencialaus BVP augimo pamatinio vidutinės trukmės rodiklio, nebent šis viršijimas atitinka diskrecines pajamų priemones.

Kalbant apie 126 straipsnį, tai ECB, kitaip negu Komisija, neatlieka jokio oficialaus vaidmens taikant perviršinio deficito procedūrą. ECB pranešime tik informuojama, ar šaliai taikytina perviršinio deficito procedūra.

⁴ Nuomonėje CON/2012/73 ECB pareiškė, kad Europos stabilumo mechanizmo steigimo sutarties 44 straipsnyje nustatyta, kad „Europos stabilumo mechanizmo steigimo sutartį galės pasirašyti kitos ES valstybės narės, pateikusios prašymą dėl narystės. „Kitos“ valstybės narės – tai valstybės narės, kurios Europos stabilumo mechanizmo steigimo sutarties pasirašymo metu dar nėra įsivedusios euro. Šios sutarties 44 straipsnyje taip pat nustatyta, kad valstybė narė gali pateikti Europos stabilumo mechanizmui prašymą dėl narystės po to, kai Europos Sąjungos Taryba, vadovaudamasi Sutarties 140 straipsnio 2 dalimi, priima sprendimą, panaikinantį tai valstybei narei taikytą išimtį, leidžiančią neįsivesti euro. Europos stabilumo mechanizmo steigimo sutarties 44 straipsnyje taip pat nustatyta, kad Europos stabilumo mechanizmo Valdytojų tarybai patvirtinus valstybės narės prašymą dėl narystės, valstybė narė tampa mechanizmo nare deponavusi prisijungimo dokumentą Depozitarui.“ ECB nuomonės skelbiamos ECB interneto svetainėje www.ecb.europa.eu.

⁵ 2011 m. lapkričio 8 d. Tarybos direktyva 2011/85/ES dėl reikalavimų valstybių narių biudžeto sistemoms (OL L 306, 2011 11 23, p. 41).

⁶ 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1466/97 dėl biudžeto būklės priežiūros stiprinimo ir ekonominės politikos priežiūros bei koordinavimo (OL L 209, 1997 8 2, p. 1) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. lapkričio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1175/2011 (OL L 306, 2011 11 23, p. 12). Suvestinė redakcija paskelbta internete adresu:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1997R1466:20111213:EN:PDF>.

Atsižvelgdamas į Sutarties nuostatą, kad skolos santykis, didesnis kaip 60 % BVP, turėtų „pakankamai mažėti ir patenkinamai sparčiai artėti prie pamatinės vertės“, ECB analizuoja skolos santykio buvusias ir būsimas tendencijas. Toms ES valstybėms narėms, kurių skolos santykis viršija pamatinę vertę, ECB palyginimo tikslais pateikia skolos tvarumo analizę, kurioje taip pat remiamasi skolos mažinimo lyginamuoju dydžiu, nustatytu Tarybos reglamento (EB) Nr. 1467/97 2 straipsnio 1a dalyje su paskutiniais pakeitimais, padarytais Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1177/2011.

Fiskalinės raidos įvertinimas grindžiamas duomenimis, surinktais iš nacionalinių sąskaitų pagal 1995 m. Europos sąskaitų sistemą (žr. 4.5 skirsnį). Daugelį iš šių pranešimą įtrauktų duomenų Komisija pateikė 2013 m. balandžio mėn. Jie apima valdžios finansų pozicijas nuo 2003 iki 2012 m. ir Komisijos prognozes 2013 m.

Kalbant apie valstybės finansų tvarumą vertinamoje šalyje, nagrinėjamų 2012 m. rezultatai apžvelgiami juos palyginant su valstybės narės rezultatais per pastaruosius dešimt metų. Iš pradžių nagrinėjama deficito santykio raida. Verta prisiminti, kad šalies metinio deficito santykio pokyčiams paprastai turi įtakos daug įvairių veiksnių. Šie veiksniai dažnai skirstomi į „ciklinius veiksnius“, rodančius, kaip deficitą veikia ekonomikos ciklo pokyčiai, ir į „neciklinius veiksnius“, dažnai naudojamus struktūriniais ar ilgalaikiams fiskalinės politikos koregavimams parodyti. Tačiau tai nereiškia, kad, remiantis tokiais šiame pranešime skaičiais išreikštais necikliniais veiksniais, galima visiškai paaiškinti fiskalinių pozicijų struktūrinį pokytį, nes jiems įtakos turi politinės priemonės ir specialūs veiksniai – jų abiejų poveikis biudžeto balansui yra trumpalaikis. Dėl netikrumo, susijusio su potencialaus BVP lygiu ir didėjimo tempu, ypač sudėtinga įvertinti, kaip krizės laikotarpiu pakito struktūrinės biudžeto pozicijos. Kalbant apie kitus fiskalinius rodiklius, detaliau išnagrinėtos ir ankstesnės valdžios išlaidų ir pajamų tendencijos.

Toliau nagrinėjami valdžios sektoriaus skolos santykio pokyčiai per šį laikotarpį ir juos nulemiantys veiksniai, t. y. skirtumas tarp nominaliojo BVP augimo ir palūkanų normų, pirminis balansas bei deficito ir skolos koregavimas. Taikant tokį požiūrį, galima gauti papildomos informacijos apie tai, kaip makroekonominė aplinka, ypač augimo ir palūkanų normų derinys, paveikė skolos raidą. Taip pat jis gali suteikti daugiau informacijos apie fiskalinės konsolidacijos priemonių naudą pirminiam balansui ir apie specialių veiksnių įtaką, kurią rodo deficito ir skolos koregavimas. Be to, analizuojama valdžios sektoriaus skolos struktūra, skiriant ypatingą dėmesį trumpalaikės skolos dalims ir skolai užsienio valiuta bei jų pokyčiams. Palyginant šias dalis su esamu skolos santykio lygiu, galima pabrėžti fiskalinių balansų jautrumą valiutų kursų ir palūkanų normų pokyčiams.

Kalbant apie ateities perspektyvą, aptariami nacionalinio biudžeto planai ir neseniai paskelbtos Europos Komisijos prognozės 2013 m., atsižvelgiant į konvergencijos programoje numatytą vidutinio laikotarpio fiskalinę strategiją. Aptariamas vertinamos šalies numatomo vidutinio laikotarpio biudžeto tikslų, nustatytų Stabilumo ir augimo pakte, įgyvendinimo ir skolos santykio perspektyvos vadovaujantis dabartine fiskaline politika įvertinimas. Galiausiai ypatingas dėmesys skiriamas konsolidacijos galimybėms ir biudžeto pozicijų tvarumo ilgalaikėms problemoms, ypač neindividualizuotų valstybės pensijų sistemų klausimams, susijusiems su demografiniais pokyčiais, ir klausimams, susijusiems su susidariusiais vyriausybės neapibrėžtaisiais išpareigojimais, ypač finansų ir ekonomikos krizės metu.

Kaip ir anksčiau, šioje analizėje aptariama dauguma svarbių veiksnių, įvardytų Tarybos reglamento (EB) Nr. 1467/97 su paskutiniais pakeitimais, padarytais Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1177/2011, 2 straipsnio 3 dalyje, kaip aprašyta 2 intarpe.

Valiutų kursų pokyčius reglamentuojančios teisės aktų nuostatos ir tai, kaip jas taiko ECB, aprašoma 3 intarpe.

3 intarpas

VALIUTŲ KURSŲ POKYČIAI

1 Sutarties nuostatos

Sutarties 140 straipsnio 1 dalies trečioje įtraukoje nustatyta, kad pranešime apie konvergenciją būtų nagrinėjama, ar pasiektas aukštas tvarios konvergencijos laipsnis, tuo tikslu nurodant, kaip kiekviena valstybė narė atitinka tokią kriterijų:

„Europos pinigų sistemos valiutos kurso mechanizmo nustatytų normalių svyravimo ribų laikymasis bent dvejus metus išvengiant nuvertėjimo euro atžvilgiu.“

Protokolo (Nr. 13) dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje, 3 straipsnyje nustatyta:

„Dalyvavimo Europos pinigų sistemos valiutos kurso mechanizme kriterijus, nurodytas minėtos Sutarties 140 straipsnio 1 dalies trečioje įtraukoje, reiškia, kad valstybė narė laikėsi norminių svyravimų ribų, numatytų Europos pinigų sistemos valiutos kurso mechanizme, be didelių nukrypimų bent paskutinius dvejus metus iki tyrimo. Pirmiausia, valstybė narė negali būti nuvertinusi savo valiutos dvišalio pagrindinio kurso euro atžvilgiu savo pačios iniciatyva per tą patį laikotarpį.“

2 Sutarties nuostatų taikymas

Kalbant apie valiutų kursų stabilumą, ECB tiria, ar iki konvergencijos nagrinėjimo šalis be didelių nukrypimų, ypač nenuvertindama savo valiutos euro atžvilgiu, bent dvejus metus dalyvavo VKM II (jis nuo 1999 m. sausio 1 d. pakeitė VKM). Jei dalyvavimo laikotarpis yra trumpesnis, valiutų kursų pokyčiai apibūdinami taikant dvejų metų orientacinį laikotarpį.

Vertinant valiutos kurso stabilumą euro atžvilgiu, žiūrima, ar valiutos kursas yra artimas centriniam kursui VKM II, kartu atsižvelgiama į veiksnius, dėl kurių kursas galėjo sustiprėti. Toks metodas buvo taikomas ir anksčiau. Šiuo požiūriu valiutos kurso svyravimo ribų dydis VKM II nedaro įtakos valiutos kurso stabilumo kriterijaus įvertinimui.

Be to, „didelių nukrypimų“ nebuvimo klausimas paprastai analizuojamas: i) patikrinant valiutų kursų nukrypimus nuo VKM II centrinio kurso euro atžvilgiu; ii) naudojant tokius rodiklius, kaip valiutos kurso skirtumai euro atžvilgiu ir jų tendencija, taip pat trumpalaikių palūkanų normų skirtumai euro zonoje ir jų pokyčiai; iii) įvertinant užsienio valiutos intervencijų vaidmenį; iv) atsižvelgiant į tarptautinių finansinės paramos programų įtaką stabilizuojant valiutą.

Šiame pranešime nagrinėjamas laikotarpis nuo 2011 m. gegužės 17 d. iki 2013 m. gegužės 16 d. Visi dvišaliai valiutų kursai yra ECB oficialūs orientaciniai kursai (žr. 4.5 skirsnį).

Pranešime ne tik pateikiami duomenys apie dalyvavimą VKM II ir nominaliojo valiutos kurso euro atžvilgiu pokyčius apžvelgiamu laikotarpiu, bet ir trumpai apžvelgiami su esamo valiutos kurso tvarumu susiję rodikliai. Jie gaunami remiantis realiojo dvišalio ir efektyviojo kursų pokyčiais, eksporto rinkos dalimi ir mokėjimų balanso einamąja, kapitalo ir finansų sąskaitomis. Taip pat nagrinėjama bendros išorės skolos ir grynosios investicijų pozicijos raida ilgesniu laikotarpiu. Skirsnyje apie valiutų kursų pokyčius toliau aptariami ir šalies integracijos į euro zoną lygio rodikliai. Tai vertinama ir pagal išorės prekybos integraciją (eksportas ir importas), ir pagal finansų integraciją. Galiausiai valiutų kursų pokyčiams skirtame skirsnyje nurodoma, jei tai taikoma, ar vertinama šalis yra pasinaudojusi centrinio banko teikiamu likvidumu arba mokėjimų balanso parama – tiesiogiai ar per tarptautines institucijas, pavyzdžiui, TVF ir (arba) ES. Įvertinama tiek faktinė parama, tiek atsargumo tikslais suteiktas finansavimas, įskaitant ir galimybę gauti prevencijos tikslais suteikiamą finansavimą, pavyzdžiui, per TVF lanksčiąją kredito liniją.

Ilgalaikių palūkanų normų raidą reglamentuojančios teisės aktų nuostatos ir tai, kaip jas taiko ECB, aprašoma 4 intarpe.

4 intarpas

ILGALAIKIŲ PALŪKANŲ NORMŲ RAIDA

1 Sutarties nuostatos

Sutarties 140 straipsnio 1 dalies ketvirtoje įtraukoje nustatyta, kad pranešime apie konvergenciją būtų nagrinėjama, ar pasiektas aukštas tvarios konvergencijos laipsnis, tuo tikslu nurodant, kaip kiekviena valstybė narė atitinka tokį kriterijų:

„valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, pasiektas konvergencijos ir jos dalyvavimo valiutos kurso mechanizme patvarumas, kuri atspindi ilgalaikių palūkanų normos.“

Protokolo (Nr. 13) dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 140 straipsnyje, 4 straipsnyje nustatyta:

„Palūkanų normų konvergencijos kriterijus, nurodytas minėtos Sutarties 140 straipsnio 1 dalies ketvirtoje įtraukoje, reiškia, kad vienu metų laikotarpiu iki tyrimo valstybės narės vidutinė nominali ilgalaikių palūkanų norma neviršijo daugiau kaip 2 procentiniais punktais daugiausia trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausios, palūkanų normos. Palūkanų normos matuojamos ilgalaikių vyriausybės obligacijų ar palyginamų vertybinių popierių pagrindu atsižvelgiant į nacionalinių apibrėžimų skirtumus.“

2 Sutarties nuostatų taikymas

Šiame pranešime ECB Sutarties nuostatas taiko taip, kaip nurodyta toliau:

Pirma, dėl „vidutinės nominalios ilgalaikių palūkanų normos“ „vienų metų laikotarpiu iki tyrimo“ reikia pasakyti, kad šios ilgalaikės palūkanų normos apskaičiuojamos kaip paskutinių 12 mėnesių, kurių duomenys yra įtraukti į SVKI, aritmetinis vidurkis. Šiame pranešime nagrinėjamas laikotarpis nuo 2012 m. gegužės mėn. iki 2013 m. balandžio mėn.

Antra, teiginys „daugiausia trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausios“, vartojamas apibrėžti pamatinę vertę, taikomas naudojant tų pačių trijų valstybių narių, kaip ir apskaičiuojant kainų stabilumo kriterijaus pamatinę vertę, nesvertinį aritmetinį ilgalaikių palūkanų normų vidurkį (žr. 1 intarpą). Per šiame pranešime nagrinėjamą laikotarpį ilgalaikės palūkanų normos tokiose trijose šalyse buvo 1,6 % (Švedijoje), 3,8 % (Latvijoje) ir 5,1 % (Airijoje)⁷. Atitinkamai vidutinė palūkanų norma yra 3,5 %, o prie jos pridėjus 2 procentinius punktus pamatinė vertė yra 5,5 %.

Palūkanų normos buvo apskaičiuojamos pagal turimas suderintas ilgalaikes palūkanų normas, sudarytas konvergencijai įvertinti (žr. 4.5 skirsnį).

⁷ Atsižvelgiant į tuo metu rinkose vyravusią didelę Airijai būdingą rizikos premiją (ją lėmė kiti veiksniai, o ne infliacija), 2012 m. pranešime apie konvergenciją Airijos ilgalaikė palūkanų norma nebuvo įtraukta skaičiuojant ilgalaikių palūkanų normų kriterijaus lyginamąjį dydį. Šiame pranešime Airija įtraukta skaičiuojant šį dydį, nes: i) Airijos vyriausybės obligacijų pajamingumas ir šaliai būdinga rizikos premija gerokai sumažėjo, palyginti su euro zonos vidurkiu (tai matyti iš to, kad dabartiniu vertinamu laikotarpiu Airijos ilgalaikių palūkanų normų vidurkis buvo 5,1 %, palyginti su 3,6 % dydžio euro zonos vidurkiu, o 2012 m. pranešime apie konvergenciją tie vidurkiai buvo atitinkamai 9,1 % ir 4,4 %); ir ii) Airijos vyriausybės obligacijų rinka tapo likvidesnė.

Kaip jau minėta, Sutartyje aiškiai nurodoma siekti „konvergencijos patvarumo“, kurią rodo ilgalaikės palūkanų normos. Todėl pokyčiai nagrinėjamu laikotarpiu – nuo 2012 m. gegužės mėn. iki 2013 m. balandžio mėn. – vertinami atsižvelgiant į ilgalaikės palūkanų normas per paskutinius dešimt metų (arba per laikotarpį, kurio duomenys turimi) ir į pagrindinius veiksnius, nulemiančius ilgalaikių palūkanų normų skirtumus, palyginti su euro zonos vidurkiu. Vertinamu laikotarpiu vidutinės ilgalaikės palūkanų normos euro zonoje iš dalies rodė didelę kaimams euro zonos šalims būdingą rizikos premiją. Todėl palyginimui naudojamas ir AAA reitingu įvertintų ilgalaikių vyriausybės obligacijų pajamingumas, t. y. AAA reitingu įvertintų euro zonos šalių obligacijų pajamingumo kreivės ilgalaikis pajamingumas, kurią apskaičiuojant įtraukiamos AAA reitingu įvertintų euro zonos šalių obligacijos. Šiai analizei geriau suprasti pranešime taip pat pateikiama informacija apie finansų rinkos dydį ir raidą. Tai grindžiama trimis rodikliais (bendrovių išleistų skolos vertybinių popierių suma, vertybinių popierių rinkos kapitalizacija ir šalies bankų paskolos privačiajam sektoriui), kurie, paėmus kartu, leidžia įvertinti kapitalo rinkų dydį.

Galiausiai Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šiame pranešime būtų atsižvelgiama ir į keletą kitų svarbių veiksnių (žr. 5 intarpą). 2011 m. gruodžio 13 d. pradėjo galioti pagal Sutarties 121 straipsnio 6 dalį parengta sustiprintos ekonominės valdysenos sistema, užtikrinanti glaudesnę ekonominės politikos ir ES valstybių narių ekonominių rezultatų tvarios konvergencijos koordinavimą. 5 intarpe trumpai primenamos šios teisės aktų nuostatos ir aprašoma, kaip į šiuos papildomus veiksnius buvo atsižvelgta ECB atliktame konvergencijos vertinime.

5 intarpas

KITI SVARBŪS VEIKSNIAI

1 Sutarties ir kitos teisinės nuostatos

Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Komisijos ir Europos centrinio banko pranešimuose taip pat apibūdinami rinkų integracijos rezultatai, mokėjimų balansų einamosios sąskaitos būklė ir pokyčiai bei vienetinių darbo sąnaudų ir kitų kainų rodiklių pokyčių tyrimas.“

Todėl ECB atsižvelgia į teisės aktų dėl ES ekonomikos valdysenos rinkinių, įsigaliojusį 2011 m. gruodžio 13 d. Remdamiesi Sutarties 121 straipsnio 6 dalies nuostatomis, Europos Parlamentas ir ES Taryba priėmė išsamias daugiašalės priežiūros tvarkos taisykles, nurodytas Sutarties 121 straipsnio 3 ir 4 dalyse. Europos Parlamentas ir ES

Taryba priėmė šias taisykles, „kad užtikrintų glaudesnę valstybių narių ekonominės politikos koordinavimą ir tvarią ekonominės veiklos rezultatų konvergenciją“ (121 straipsnio 3 dalis) ir dėl to, kad „reikia pasimokyti iš patirties, įgytos per pirmąją ekonominės ir pinigų sąjungos veikimo dešimtmetį, ypač atsižvelgiant į poreikį Sąjungoje gerinti ekonomikos valdyseną, kuri turėtų būti grindžiama didesne nacionaline atsakomybe“⁸. Naujuose teisės aktuose numatyta griežtesnė priežiūros sistema (toliau – makroekonominių disbalansų procedūra), kuria siekiama neleisti susidaryti perviršiniams makroekonominiams disbalansams ir padėti ES valstybėms narėms, kuriose jie susidaro, parengti planus padėčiai taisyti iki nuokrypių išgalėjimo. Nauji teisės aktai dėl perviršinių makroekonominių disbalansų prevencijos ir jų prevencinės bei korekcinės dalys taikomos visoms ES valstybėms narėms, išskyrus tas, kurios dalyvauja tarptautinėje finansinės paramos programoje ir kurios jau taiko griežtesnę priežiūrą ir sąlygas. Makroekonominių disbalansų procedūroje numatytas išpėjimo mechanizmas, kuriuo anksti nustatomi disbalansai. Šis mechanizmas pagrįstas skaidria visų ES valstybių narių rodiklių rezultatų suvestine, į kurią įtrauktos ir išpėjamosios ribos, ir ekonomikos vertinimu. Atliekant šį vertinimą, turėtų būti atsižvelgiama, be kita ko, į nominaliąją ir realiąją konvergenciją euro zonoje ir už jos ribų⁹. Vertinant makroekonominius disbalansus, reikėtų atsižvelgti į jų mastą ir galimą neigiamą netiesioginį ekonominį ir finansinį poveikį, padidinantį ES ekonomikos pažeidžiamumą ir keliantį grėsmę sklandžiam EPS veikimui¹⁰.

2 Sutarties nuostatų taikymas

Kaip ir anksčiau, papildomi veiksniai, nurodyti Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje, nagrinėjami 4 skyriuje paeiliui, atsižvelgiant į 1–4 intarpuose išdėstytus kriterijus. Kalbant apie makroekonominių disbalansų procedūrą, reikia pasakyti, kad daugelis makroekonominių rodiklių jau anksčiau buvo minimi šiame pranešime (kai kurių iš jų statistinės apibrėžtys buvo kitokios) ir priskiriami prie daugelio papildomų praeitį ir ateities lūkesčius apibūdinančių rodiklių, laikomų naudingais konvergencijos tvarumui detaliau įvertinti, kaip reikalaujama Sutarties 140 straipsnyje. Kad informacija būtų išsami, 4 skyriuje pateikiami nagrinėjamos šalies rezultatų suvestinės rodikliai (įskaitant išpėjamasias ribas). Taip užtikrinama, kad būtų pateikta visa turima informacija, svarbi nustatant makroekonominius disbalansus, galinčius trukdyti pasiekti nagrinėjamų šalių aukštą tvarios konvergencijos laipsnį, kaip nustatyta Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje. Pabrėžtina, kad ES valstybės narės, kurioms taikoma išimtis ir perviršinių disbalansų procedūra, negali būti laikomos šalimis, pasiekusiomis aukštą tvarios konvergencijos laipsnį, kaip nustatyta Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje.

⁸ Žr. 2011 m. lapkričio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1176/2011 dėl makroekonominių disbalansų prevencijos ir naikavimo 2 konstatuojamąją dalį.

⁹ Žr. Reglamento (ES) Nr. 1176/2011 4 straipsnio 4 dalį.

¹⁰ Žr. Reglamento (ES) Nr. 1176/2011 17 konstatuojamąją dalį.

2.2 NACIONALINĖS TEISĖS AKTŲ SUDERINAMUMAS SU SUTARTIMIS

2.2.1 ĮVADAS

Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje reikalaujama, kad ne rečiau kaip kartą per dvejus metus arba valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, prašymu ECB (ir Europos Komisija) praneštų Tarybai apie pažangą, padarytą valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, vykdamas savo įsipareigojimus siekiant įstoti į ekonominę ir pinigų sąjungą. Šiame pranešime, parengtame Latvijos – valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, prašymu, turi būti įvertinta, kaip prašymą pateikusių valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, nacionalinės teisės aktai, įskaitant jos NCB įstatymą, atitinka Sutarties 130 ir 131 straipsnius bei atitinkamus Statuto straipsnius. Šis Sutarties įpareigojimas valstybei narei, kuriai taikoma išimtis, dar vadinamas „teisine konvergencija“. Vertindamas teisinę konvergenciją, ECB neapsiriboja nacionalinės teisės aktų formaliu įvertinimu, bet taip pat gali įvertinti, ar atitinkamų nuostatų įgyvendinimas atitinka Sutarčių ir Statuto dvasią. ECB yra ypač susirūpinęs dėl tam tikrų ženklų, kad kai kurių valstybių narių NCB sprendimus priimančioms organams daromas spaudimas, o tai neatitinka Sutarties nuostatų dėl centrinio banko nepriklausomumo dvasios. ECB taip pat mato sklandaus ir nepertraukiamo NCB sprendimus priimančių organų veikimo poreikį. Šiuo požiūriu valstybių narių atitinkamos institucijos turi prievolę imtis visų reikiamų priemonių, kad užtikrintų, jog, atsilaisvinus NCB sprendimus priimančio organo nario vietai, būtų laiku paskirtas jį pakeičiantis asmuo¹¹. Prieš pateikdamas bet kokią teigiamą galutinį įvertinimą, patvirtinantį, kad valstybės narės nacionalinės teisės aktai atitinka Sutartį ir Statutą, ECB atidžiai stebės bet kokius pokyčius.

VALSTYBĖ NARĖ, KURIAI TAIKOMA IŠIMTIS, IR TEISINĖ KONVERGENCIJA

Latvija, kurios nacionalinės teisės aktai išanalizuoti šiame pranešime, turi valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, statusą, t. y. ji dar neįsivedė euro. Akto dėl stojimo sąlygų 4 straipsnis¹² nustato, kad: „Nuo įstojimo dienos kiekviena naujoji valstybė narė dalyvauja

¹¹ Nuomonės CON/2010/37 ir CON/2010/91.

¹² Aktas dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovenijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos stojimo sąlygų ir sutarčių, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, pritaikomųjų pataisų (OL L 236, 2003 9 23, p. 33).

Ekonominėje ir pinigų sąjungoje kaip valstybė narė, kuriai taikoma leidžianti nukrypti nuostata, kaip apibrėžta Sutarties 139 straipsnyje“.

ECB išanalizavo teisinės konvergencijos lygį Latvijoje bei teises priemones, kurių ji ėmėsi ar kurių reikia imtis šiam tikslui pasiekti.

Teisinės konvergencijos vertinimo tikslas – palengvinti Tarybai nuspręsti, ar valstybė narė vykdo „savo įsipareigojimus Ekonominėi ir pinigų sąjungai pasiekti“ (Sutarties 140 straipsnio 1 dalis). Teisės srityje tokios sąlygos pirmiausia susijusios su centrinio banko nepriklausomumu ir NCB teisine integracija į Eurosystemą.

TEISINIO ĮVERTINIMO STRUKTŪRA

Teisiniame įvertinime naudojama ta pati ECB ir EPI ankstesnių pranešimų apie teisinę konvergenciją struktūra¹³.

Latvijos teisės aktų suderinamumas analizuojamas atsižvelgiant į teisės aktus, priimtus iki 2013 m. kovo 12 d.

2.2.2 SUDERINIMO APIMTIS

2.2.2.1 SUDERINIMO SRITYS

Siekiant nustatyti sritis, kuriose reikia suderinti nacionalinės teisės aktus, analizuojami šie klausimai:

- suderinamumas su Sutarties (130 straipsnis) ir Statuto (7 straipsnis ir 14 straipsnio 2 dalis) nuostatomis dėl NCB nepriklausomumo, taip pat su nuostatomis dėl konfidencialumo (Statuto 37 straipsnis);
- suderinamumas su piniginio finansavimo (Sutarties 123 straipsnis) ir privilegijos naudotis finansų įstaigomis (Sutarties 124 straipsnis) draudimais ir

¹³ Ypač 2012 m. gegužės mėn. (apie Bulgariją, Čekijos Respubliką, Latviją, Lietuvą, Vengriją, Lenkiją, Rumuniją ir Švediją), 2010 m. gegužės mėn. (apie Bulgariją, Čekijos Respubliką, Estiją, Latviją, Lietuvą, Vengriją, Lenkiją, Rumuniją ir Švediją), 2008 m. gegužės mėn. (apie Bulgariją, Čekijos Respubliką, Estiją, Latviją, Lietuvą, Vengriją, Lenkiją, Rumuniją, Slovakiją ir Švediją), 2007 m. gegužės mėn. (apie Kiprą ir Malta), 2006 m. gruodžio mėn. (apie Čekijos Respubliką, Estiją, Kiprą, Latviją, Vengriją, Malta, Lenkiją, Slovakiją ir Švediją), 2006 m. gegužės mėn. (apie Lietuvą ir Slovėniją), 2004 m. spalio mėn. (apie Čekijos Respubliką, Estiją, Kiprą, Latviją, Lietuvą, Vengriją, Malta, Lenkiją, Slovėniją, Slovakiją ir Švediją), 2002 m. gegužės mėn. (apie Švediją) ir 2000 m. balandžio mėn. (apie Graikiją ir Švediją) ECB pranešimų apie konvergenciją ir 1998 m. kovo mėn. EPI pranešimo apie konvergenciją.

- suderinamumas dėl vienodos žodžio „euro“ rašybos, kurio reikalaujama pagal ES teisę; ir
- teisinė NCB integracija į Eurosistemą (ypač Statuto 12 straipsnio 1 dalies ir 14 straipsnio 3 dalies atžvilgiu).

2.2.2.2 „SUDERINAMUMAS“ IR „SUVIENODINIMAS“

Sutarties 131 straipsnyje reikalaujama, kad nacionalinės teisės aktai būtų „suderinti“ su Sutartimis ir Statutu; todėl bet koks nesuderinamumas turi būti pašalintas. Nei Sutarčių ir Statuto viršenybė prieš nacionalinę teisę, nei nesuderinamumo pobūdis nedaro įtakos būtinybei laikytis šio įpareigojimo.

Reikalavimas, kad nacionalinės teisės aktai būtų „suderinti“, nereiškia, jog pagal Sutartį reikalaujama, kad nacionalinių centrinių bankų įstatymai būtų „suvienodinti“ vienas su kitu ar su Statutu. Nacionaliniai ypatumai gali ir toliau būti, jeigu jie nepažeidžia ES išimtinės kompetencijos pinigų srityje. Iš tiesų Statuto 14 straipsnio 4 dalis leidžia nacionaliniams centriniams bankams atlikti ir kitas, Statute nenumatytas, funkcijas, jeigu jos netrukdo ECBS tikslams ir uždaviniams. NCB įstatymo nuostatos, leidžiančios atlikti tokias papildomas funkcijas, yra aiškus aplinkybių, kurioms esant skirtumai gali išlikti, pavyzdys. Terminas „suderinamas“ daugiau nurodo, kad nacionalinės teisės aktai ir nacionalinių centrinių bankų įstatymai turi būti pakoreguoti siekiant pašalinti nesuderinamumus su Sutartimis ir Statutu bei užtikrinti reikalingą nacionalinių centrinių bankų integracijos į ECBS lygį. Pirmiausia turėtų būti pakoreguotos visos nuostatos, pažeidžiančios NCB nepriklausomumą, kaip apibrėžta Sutartyje, ir jo, kaip ECBS neatskiriama dalies, vaidmenį. Todėl, norint tai pasiekti, nepakanka remtis vien tik ES teisės viršenybe prieš nacionalinę teisę.

Sutarties 131 straipsnyje nustatyta pareiga apima tik nesuderinamumą su Sutartimis ir Statutu. Tačiau nacionalinės teisės aktai, nesuderinti su ES antriniais teisės aktais, turėtų būti suderinti su tokiais antriniais teisės aktais. ES teisės viršenybė neturi įtakos pareigai suderinti nacionalinės teisės aktus. Šis bendras reikalavimas kyla ne tik iš Sutarties 131 straipsnio, bet ir iš Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijos¹⁴.

¹⁴ Žr., be kitų, 1974 m. balandžio 4 d. sprendimą „Europos Bendrijų Komisija prieš Prancūzijos Respubliką“ (C-167/73, Rink. p. 359) („Code du Travail Maritime“)

Sutartys ir Statutas nenumato būdo, kaip nacionalinės teisės aktai turėtų būti suderinti. Tai gali būti įvykdyta pateikiant nuorodas į Sutartis ir Statutą arba inkorporuojant jų nuostatas ir pateikiant nuorodą į juos, arba išbraukiant nesuderinamas nuostatas, arba derinant šiuos būdus.

Be to, viena iš priemonių, siekiant nacionalinės teisės aktų suderinamumo su Sutartimis ir Statutu bei užtikrinant jį, yra tai, kad Europos Sąjungos institucijos ir valstybės narės turi konsultuotis su ECB dėl teisės aktų projektų nuostatų jo kompetencijai priklausančiais klausimais pagal Sutarties 127 straipsnio 4 dalį, 282 straipsnio 5 dalį ir Statuto 4 straipsnį. 1998 m. birželio 29 d. Tarybos sprendime 98/415/EB dėl nacionalinių institucijų konsultavimosi su Europos centriniu banku teisės akto projekto nuostatų klausimais¹⁵ aiškiai reikalaujama, kad valstybės narės imtųsi priemonių, reikalingų užtikrinti šios pareigos laikymąsi.

2.2.3 NACIONALINIŲ CENTRINIŲ BANKŲ NEPRIKLAUSOMUMAS

Kalbant apie centrinio banko nepriklausomumo ir konfidencialumo klausimus pasakytina, kad 2004 m. arba 2007 m. į ES įstojusių valstybių narių nacionalinės teisės aktai turėjo būti suderinti, kad atitiktų atitinkamas Sutarties ir Statuto nuostatas, ir galioti atitinkamai 2004 m. gegužės 1 d. ir 2007 m. sausio 1 d. Švedija turėjo užtikrinti, kad reikalingi suderinimai įsigaliotų iki ECBS įkūrimo 1998 m. birželio 1 d.

CENTRINIO BANKO NEPRIKLAUSOMUMAS

1995 m. lapkričio mėn. EPI nustatė centrinio banko nepriklausomumo požymių sąrašą (vėliau smulkiai aprašytą jo 1998 m. pranešime apie konvergenciją); jie tuo metu buvo valstybių narių nacionalinės teisės aktų, ypač nacionalinių centrinių bankų įstatymų, įvertinimo pagrindas. Centrinio banko nepriklausomumo sąvoka apima įvairias nepriklausomumo rūšis, kurias reikia vertinti atskirai, tai yra: funkcinį, institucinį, asmeninį ir finansinį nepriklausomumą. Paskutiniaisiais metais ECB priimtose nuomonėse šių centrinio banko nepriklausomumo aspektų analizė buvo toliau tobulinama. Šie aspektai yra pagrindas įvertinant valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, nacionalinės teisės aktų ir Sutarčių bei Statuto konvergencijos lygį.

¹⁵ OL L 189, 1998 7 3, p. 42.

FUNKCINIS NEPRIKLAUSOMUMAS

Centrinio banko nepriklausomumas yra ne savitikslis, bet priemonė tikslui, kuris turėtų būti aiškiai apibrėžtas ir kuriam turėtų būti suteikta pirmenybė visų kitų tikslų atžvilgiu, pasiekti. Pagal funkcinio nepriklausomumo principą reikalaujama, kad kiekvieno NCB pagrindinis tikslas būtų numatytas aiškiai ir teisinį tikrumą užtikrinančiu būdu bei visiškai atitiktų Sutarties nustatytą pagrindinį tikslą – kainų stabilumą. To siekiama nacionaliniams centriniams bankams suteikiant reikiamus būdus ir priemones šiam tikslui pasiekti nepriklausomai nuo bet kokios kitos institucijos. Sutarties reikalavimas dėl centrinio banko nepriklausomumo rodo visuotinai pripažintą nuomonę, kad pagrindinio tikslo – kainų stabilumo – geriausiai gali siekti visiškai nepriklausoma institucija, kurios įgaliojimai yra aiškiai apibrėžti. Centrinio banko nepriklausomumas yra visiškai suderinamas su nacionalinių centrinių bankų atsakomybe už savo sprendimus, kuri yra svarbus pasitikėjimo jų nepriklausomumo statusu stiprinimo aspektas. Tai reiškia skaidrumą ir dialogo su trečiosiomis šalimis palaikymą.

Kalbant apie laiką, pasakytina, kad iš Sutarties nėra aišku, nuo kada valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, nacionaliniai centriniai bankai turi laikytis pagrindinio tikslo – kainų stabilumo, – nustatyto Sutarties 127 straipsnio 1 dalyje, 282 straipsnio 2 dalyje ir Statuto 2 straipsnyje. Toms valstybėms narėms, kurios įstojo į ES po euro įvedimo ES, nėra aišku, ar ši pareiga turėtų būti taikoma nuo įstojimo dienos, ar nuo euro įvedimo jose dienos. Nors Sutarties 127 straipsnio 1 dalis netaikoma valstybėms narėms, kurioms taikoma išimtis (žr. Sutarties 139 straipsnio 2 dalies c punktą), Statuto 2 straipsnis šioms valstybėms narėms yra taikomas (žr. Statuto 42 straipsnio 1 dalį). ECB palaiko nuomonę, kad nacionalinių centrinių bankų pareiga laikyti kainų stabilumą savo pagrindiniu tikslu Švedijos atveju pradėdama taikyti 1998 m. birželio 1 d., o 2004 m. gegužės 1 d. ir 2007 m. sausio 1 d. į ES įstojusių valstybių narių atveju – nuo tų datų. Tai pagrįsta tuo, kad vienas iš pagrindinių ES principų, būtent kainų stabilumas (Sutarties 119 straipsnis), yra taikomas ir valstybėms narėms, kurioms taikoma išimtis. Tai taip pat pagrįsta Sutarties tikslu, kad visos valstybės narės turėtų siekti makroekonominės konvergencijos, įskaitant kainų stabilumą, kuriai skirti reguliarūs ECB ir Europos Komisijos pranešimai. Ši išvada taip pat yra pagrįsta centrinio banko nepriklausomumo, kuris yra pateisinamas tik tada, jeigu bendras tikslas – kainų stabilumas – turi pirmenybę, pamatiniu pagrindimu.

Šalies vertinimas šiame pranešime yra pagrįstas būtent šiomis išvadomis, nuo kada valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, nacionaliniams centriniams bankams taikoma pareiga laikyti kainų stabilumą savo pagrindiniu tikslu.

INSTITUCINIS NEPRIKLAUSOMUMAS

Institucinio nepriklausomumo principą tiksliai apibrėžia Sutarties 130 straipsnis ir Statuto 7 straipsnis. Šie du straipsniai draudžia nacionaliniams centriniams bankams ir jų sprendimus priimančių organų nariams gauti ar priimti ES institucijų ar organų, valstybių narių vyriausybių ar bet kurio kito subjekto nurodymus. Šie straipsniai taip pat draudžia ES institucijoms, įstaigoms ar organams bei valstybių narių vyriausybėms siekti paveikti tuos nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų narius, kurių sprendimai gali turėti įtakos nacionalinių centrinių bankų su ECBS susijusių uždavinių įgyvendinimui. Jei nacionalinės teisės aktai perteikia Sutarties 130 straipsnį ir Statuto 7 straipsnį, juose turi būti numatyti abu draudimai ir jie neturi apriboti šių nuostatų taikymo srities¹⁶.

Nepaisant to, ar NCB yra organizuotas kaip valstybei priklausantis organas, ar kaip specialus viešosios teisės organas, ar paprasčiausiai kaip viešoji akcinė bendrovė, yra rizika, kad jo savininkas, pasinaudodamas tokia nuosavybės teise, gali daryti įtaką jo sprendimų dėl uždavinių, susijusių su ECBS, priėmimui. Tokia įtaka, daroma naudojantis akcininkų teisėmis ar kitaip, gali turėti poveikio NCB nepriklausomumui ir todėl turėtų būti ribojama įstatymu.

Draudimas duoti nurodymus

Trečiųjų šalių teisės duoti nurodymus nacionaliniams centriniams bankams, jų sprendimus priimančioms organams ar pastarųjų nariams, jeigu jų veikla susijusi su ECBS uždavinių atlikimu, yra nesuderinamos su Sutartimi ir Statutu.

Bet koks NCB dalyvavimas taikant finansinio stabilumo stiprinimo priemones turi būti suderinamas su Sutartimi, t. y. nacionalinių centrinių bankų funkcijos turi būti atliekamos visapusiškai laikantis jų funkcinio, institucinio ir finansinio nepriklausomumo principo, kad būtų apsaugotas tinkamas Sutartyje ir Statute numatytų jų uždavinių vykdymas¹⁷. Jei nacionalinės teisės aktai nustato tokį NCB vaidmenį, kada peržengiamos patariamųjų

¹⁶ Nuomonė CON/2011/104.

¹⁷ Nuomonė CON/2010/31.

funkcijų ribos, ir pagal juos reikalaujama, kad jis prisiimtų papildomus uždavinius, turi būti užtikrinta, kad šie uždaviniai nepaveiktų NCB gebėjimo vykdyti su ECBS susijusius jo uždavinius veiklos ir finansiniu atžvilgiais¹⁸. Be to, NCB atstovai gali būti įtraukiami į kolegialius sprendimus priimančius priežiūros organus ar kitas institucijas tik tinkamai atsižvelgus į reikalavimą apsaugoti NCB sprendimus priimančių organų narių asmeninį nepriklausomumą¹⁹.

Draudimas tvirtinti, sustabdyti, panaikinti ar atidėti sprendimus

Trečiųjų šalių teisės tvirtinti, sustabdyti, panaikinti ar atidėti NCB sprendimus, jeigu jie susiję su ECBS uždavinių atlikimu, yra nesuderinamos su Sutartimi ir Statutu.

Draudimas cenzūruoti sprendimus teisiniu pagrindu

Bet kokių organų, išskyrus nepriklausomus teismus, teisė teisiniu pagrindu cenzūruoti sprendimus, susijusius su ECBS uždavinių atlikimu, yra nesuderinama su Sutartimi ir Statutu, kadangi šių uždavinių vykdymas negali būti pakartotinai vertinamas politiniu lygmeniu. NCB valdytojo teisė teisiniu pagrindu sustabdyti ECBS ar NCB sprendimus priimančio organo priimto sprendimo įgyvendinimą ir vėliau pateikti jį politiniam organui galutiniam sprendimui priimti būtų tolygi siekiui gauti trečiųjų šalių nurodymus.

Draudimas dalyvauti NCB sprendimus priimančiuose organuose su balsavimo teise

Trečiųjų šalių atstovų dalyvavimas NCB sprendimus priimančiame organe su teise balsuoti dėl klausimų, susijusių su ECBS uždavinių, kuriuos atlieka NCB, vykdymu, yra nesuderinamas su Sutartimi ir Statutu, net jeigu toks balsas nėra sprendžiamasis.

Draudimas iš anksto derinti NCB sprendimus

Įstatymų aiškiai numatyta NCB pareiga iš anksto derinti savo sprendimus su trečiosiomis šalimis sukuria teisinį pagrindą, kuriuo vadovaudamosi trečiosios šalys gali daryti įtaką centrinio banko galutiniams sprendimams, ir todėl yra nesuderinama su Sutartimi ir Statutu.

¹⁸ Nuomonė CON/2009/93.

¹⁹ Nuomonė CON/2010/94.

Tačiau NCB dialogas su trečiosiomis šalimis netgi tais atvejais, kai įstatymas įpareigoja teikti informaciją ir keistis nuomonėmis, yra suderinamas su centrinio banko nepriklausomumu, jeigu:

- dėl to nebus pažeidžiamas NCB sprendimus priimančių organų narių nepriklausomumas;
- bus visiškai atsižvelgiama į ypatingą valdytojų teisinę padėtį jiems einant ECB sprendimus priimančių organų narių pareigas; ir
- laikomasi Statute nustatytų konfidencialumo reikalavimų.

NCB sprendimus priimančių organų narių pareigų aprobavimas

Įstatymų nuostatose dėl trečiųjų šalių (pvz., vyriausybių) teikiamo NCB sprendimus priimančių organų narių pareigų (pvz., susijusių su sąskaitomis) aprobavimo turėtų būti numatyti tinkami saugikliai, kad tokia teisė nepažeistų atskiro NCB nario gebėjimo nepriklausomai priimti sprendimus dėl uždavinių, susijusių su ECBS (arba įgyvendinti sprendimus, priimtus ECBS lygmeniu). Rekomenduojama, kad aiški nuostata dėl to būtų numatyta NCB įstatyme.

ASMENINIS NEPRIKLAUSOMUMAS

Statuto nustatytu nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų narių kadencijos trukmės saugumu taip pat užtikrinamas centrinio banko nepriklausomumas. NCB valdytojai yra ECB bendrosios tarybos nariai ir taps Valdančiosios tarybos nariais nuo euro įvedimo jų valstybėse narėse. Statuto 14 straipsnio 2 dalis nustato, kad NCB įstatymuose, be kita ko, turi būti numatyta ne trumpesnė kaip penkerių metų valdytojo kadencija. Tai kartu apsaugo valdytojus nuo savavališko jų atleidimo iš pareigų nustatant, kad valdytojus galima atleisti iš pareigų tik tuomet, jeigu jie nebeatitinka šioms pareigoms keliamų reikalavimų arba yra kalti padarę sunkų nusižengimą, ir suteikiant galimybę kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą. NCB įstatymai turi atitikti šią nuostatą, kaip yra išdėstyta toliau.

Sutarties 130 straipsnis draudžia nacionalinėms vyriausybėms ir bet kokiems kitiems organams daryti įtaką nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų nariams jiems atliekant savo užduotis. Valstybės narės ypač negali siekti paveikti nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų narių pakeisdamos nacionalinės teisės

aktus, kurie daro įtaką jų atlyginimui ir kurie iš principo turėtų būti taikomi tik būsimiems paskyrimams²⁰.

Minimali valdytojų kadencija

Vadovaujantis Statuto 14 straipsnio 2 dalimi, NCB įstatymuose turi būti numatyta ne trumpesnė kaip penkerių metų valdytojo kadencija. Tai nedraudžia nustatyti ilgesnės kadencijos, o esant neribotam kadencijos terminui nereikalaujama keisti įstatymo, jei valdytojo atleidimo iš pareigų pagrindai atitinka nustatytuosius Statuto 14 straipsnio 2 dalyje. Nacionalinės teisės aktai, nustatantys privalomą pensinį amžių, turėtų užtikrinti, kad pensinis amžius nenutrauktų Statuto 14 straipsnio 2 dalyje nustatytos minimalios kadencijos trukmės, kuri yra viršesnė už bet kokią privalomą pensinį amžių, jei ji taikoma valdytojui²¹. Kai NCB įstatymas yra iš dalies keičiamas, iš dalies keičiantis įstatymas turėtų apsaugoti valdytojo ir kitų sprendimus priimančių organų narių, kurie dalyvauja vykdant su ECBS susijusius uždavinius, kadencijos trukmės saugumą.

Valdytojų atleidimo iš pareigų pagrindai

NCB įstatymai privalo užtikrinti, kad valdytojai nebūtų atleisti iš pareigų dėl kitų priežasčių, išskyrus išvardytąsias Statuto 14 straipsnio 2 dalyje. Šio reikalavimo tikslas yra užkirsti kelią valdytojus skiriant dalyvaujančioms institucijoms, ypač vyriausybei ar parlamentui, pasinaudoti teise valdytoją atleisti. NCB įstatymai turėtų arba numatyti atleidimo iš pareigų pagrindus, kurie būtų suderinti su nustatytaisiais Statuto 14 straipsnio 2 dalyje, arba apskritai neminėti jokių atleidimo iš pareigų pagrindų (kadangi Statuto 14 straipsnio 2 dalis yra taikoma tiesiogiai). Išrinkus ar paskyrus valdytojus, jie negali būti atleisti iš pareigų kitomis sąlygomis nei nurodytos Statuto 14 straipsnio 2 dalyje, net jei valdytojai nepradėjo eiti savo pareigų.

Nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų kitų narių, išskyrus valdytojus, dalyvaujančių vykdant su ECBS susijusius uždavinius, kadencijos trukmės saugumas ir atleidimo iš pareigų pagrindai

Asmeniniam nepriklausomumui kiltų pavojus, jei tos pačios taisyklės dėl valdytojų kadencijos trukmės saugumo ir jų atleidimo iš pareigų pagrindų nebūtų taikomos ir kitiems nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų nariams,

²⁰ Žr., pvz., nuomones CON/2010/56, CON/2010/80, CON/2011/104 ir CON/2011/106.

²¹ Žr. Nuomonės CON/2012/89 7 punktą.

dalyvaujantiems vykdant su ECBS susijusius uždavinius²². Suteikti tokią pačią kadencijos trukmės apsaugą reikalaujama įvairiose Sutarties ir Statuto nuostatose. Statuto 14 straipsnio 2 dalimi užtikrinama ne tik valdytojų kadencijos trukmės apsauga, o Sutarties 130 straipsnyje ir Statuto 7 straipsnyje konkrečiai minimi ne valdytojai, o nacionalinių centrinių bankų „sprendimus priimančių organų nariai“. Tai ypač taikytina tais atvejais, kai valdytojas yra „pirmasis tarp lygių“ kolegų, turinčių lygias balsavimo teises, arba kai šie kiti nariai dalyvauja vykdant su ECBS susijusius uždavinius.

Teisė į teisminę gynybą

Siekiant apriboti politinio pasirinkimo vertinant atleidimo iš pareigų pagrindus galimybę, nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų nariai turi turėti teisę kreiptis į nepriklausomą teismą ir apskūsti bet kokį sprendimą atleisti juos iš pareigų.

Statuto 14 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad iš pareigų atleisti NCB valdytojai dėl tokio sprendimo gali kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą. Nacionalinės teisės aktai turėtų arba remtis Statutu, arba apskritai neminėti teisės dėl tokio sprendimo kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą (kadangi Statuto 14 straipsnio 2 dalis yra taikoma tiesiogiai).

Nacionalinės teisės aktuose taip pat turėtų būti nustatyta bet kurio kito NCB sprendimus priimančių organų nario, dalyvaujančio vykdant su ECBS susijusius uždavinius, teisė kreiptis į nacionalinius teismus ir apskūsti sprendimą atleisti iš einamų pareigų. Ši teisė gali būti bendrosios teisės reguliuojamas dalykas arba ji gali būti nustatyta specialia norma. Net jei šia teise būtų galima pasinaudoti pagal bendrąją teisę, siekiant teisinio tikrumo būtų patartina tokią teisę į teisminę gynybą numatyti konkrečiai.

Apsauga nuo interesų konflikto

Asmeninis nepriklausomumas taip pat reiškia, jog būtina užtikrinti, kad nekiltų NCB sprendimus priimančių organų narių, dalyvaujančių vykdant su ECBS susijusius uždavinius, pareigų jų NCB (taip pat valdytojų pareigų ECB) ir bet kokių kitų funkcijų, kurias gali vykdyti šie sprendimus priimančių organų nariai ir kurios gali kelti grėsmę jų asmeniniam nepriklausomumui, interesų konfliktas. Paprastai buvimas sprendimus

²² Žr. Nuomonės CON/2004/35 8 punktą, Nuomonės CON/2005/26 8 punktą, Nuomonės CON/2006/44 3.3 punktą, Nuomonės CON/2006/32 2.6 punktą ir Nuomonės CON/2007/6 2.3 ir 2.4 punktus.

priimančio organo, dalyvaujančio vykdant su ECBS susijusius uždavinius, nariu yra nesuderinamas su kitų funkcijų, kurios gali sukelti interesų konfliktą, vykdymu. Pirmiausia tokių sprendimus priimančių organų nariai negali eiti pareigų ar turėti interesų, kurie gali daryti įtaką jų veiklai einant pareigas valstybės vykdomojoje ar įstatymų leidžiamojoje valdžioje arba regioninėje ar vietos administracijose arba dalyvaujant verslo organizacijoje. Ypatingą dėmesį reikėtų skirti tam, kad būtų užkirstas kelias galimiems vykdomųjų funkcijų neatliekančių sprendimus priimančių organų narių interesų konfliktams.

FINANSINIS NEPRIKLAUSOMUMAS

Net jei NCB yra visiškai nepriklausomas funkcinis, institucinis ir asmeninis požiūriu (t. y. tai garantuoja NCB įstatymas), jo bendram nepriklausomumui kiltų grėsmė, jei jis negalėtų savarankiškai naudotis pakankamais finansiniais ištekliais savo įgaliojimams vykdyti (t. y. pagal Sutartį ir Statutą reikalaujamiems su ECBS susijusiems uždaviniams vykdyti).

Valstybės narės negali leisti savo nacionaliniams centriniams bankams atsidurti tokioje padėtyje, kad jie neturėtų pakankamų finansinių išteklių savo atitinkamai su ECBS ar su Eurosystema susijusiems uždaviniams vykdyti. Pažymėtina, kad Statuto 28 straipsnio 1 dalis ir 30 straipsnio 4 dalis numato galimybę ECB papildomai reikalauti iš nacionalinių centrinių bankų sumokėti įnašus į ECB kapitalą ir atlikti papildomus užsienio atsargų pervedimus²³. Be to, Statuto 33 straipsnio 2 dalis numato²⁴, kad, jeigu ECB patiria nuostolį, kurio negalima visiškai kompensuoti iš bendrojo atsargų fondo, ECB valdančioji taryba gali nuspręsti likusį nuostolį kompensuoti iš atitinkamų finansinių metų pinigų politikos pajamų proporcingai ir neviršijant sumų, kokios paskirstytos nacionaliniams centriniams bankams. Finansinio nepriklausomumo principas reiškia, kad šių nuostatų įgyvendinimu reikalaujama, kad NCB galėtų netrukdomai vykdyti savo funkcijas.

Pagal finansinio nepriklausomumo principą taip pat reikalaujama, kad NCB turėtų pakankamai priemonių ne tik su ECBS susijusiems uždaviniams, bet ir savo nacionaliniams uždaviniams vykdyti (pvz., finansuoti savo valdymą ir savo operacijas).

²³ Statuto 30 straipsnio 4 dalis taikoma tik Eurosystemoje.

²⁴ Statuto 33 straipsnio 2 dalis taikoma tik Eurosystemoje.

Dėl visų pirmiau išvardytų priežasčių finansinis nepriklausomumas taip pat reiškia, kad NCB turėtų būti visuomet pakankamai kapitalizuotas. Pirmiausia reikėtų vengti bet kokios situacijos, kai ilgą laikotarpį NCB grynoji nuosavybė yra mažesnė už įstatinį kapitalą arba net neigiama, įskaitant atvejus, kai nuostoliai, viršijantys kapitalo ir rezervų lygį, nėra paskirstomi. Bet kokia tokia situacija gali padaryti neigiamą poveikį NCB gebėjimui vykdyti ne tik jo su ECBS susijusius, bet ir nacionalinius uždavinius. Be to, tokia situacija gali paveikti Eurosistemos pinigų politikos patikimumą. Todėl, jei NCB grynoji nuosavybė tampa mažesnė už jo įstatinį kapitalą arba net neigiama, atitinkama valstybė narė turėtų per tinkamą laiką suteikti NCB atitinkamą kapitalo kiekį bent jau iki įstatinio kapitalo lygio, kad būtų laikomasi finansinio nepriklausomumo principo. ECB atžvilgiu šio klausimo aktualumą jau yra pripažinusi Taryba, 2000 m. gegužės 8 d. priėmusi Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1009/2000 dėl Europos centrinio banko kapitalo padidinimo²⁵. Jis suteikia ECB valdančiajai tarybai galimybę tam tikru momentu ateityje priimti sprendimą dėl faktinio kapitalo padidinimo, kad būtų galima palaikyti kapitalo bazės, kurios reikia ECB operacijoms vykdyti, pakankamumą²⁶; nacionaliniai centriniai bankai turėtų finansišškai gebėti vykdyti tokį ECB sprendimą.

Finansinio nepriklausomumo koncepciją reikėtų vertinti atsižvelgiant į tai, ar kuri nors trečioji šalis gali daryti tiesioginę arba netiesioginę įtaką ne tik NCB uždaviniams, bet ir jo gebėjimui (suprantamam tiek funkciniu požiūriu – darbo jėgos prasme, tiek finansiniu požiūriu – pakankamų finansinių išteklių prasme) vykdyti savo įgaliojimus. Šiuo atžvilgiu ypač aktualūs toliau pateikti finansinio nepriklausomumo aspektai, iš jų keli buvo patobulinti visai neseniai²⁷. Tai yra finansinio nepriklausomumo požymiai, kurių atžvilgiu nacionaliniai centriniai bankai yra pažeidžiamiausi dėl išorės įtakos.

Biudžeto sudarymas

Jei trečioji šalis turi teisę sudaryti ar daryti įtaką sudarant NCB biudžetą, tai nesuderinama su finansiniu nepriklausomumu, nebent įstatyme yra įtvirtinta apsaugos nuostata, pagal kurią tokia teisė nedaro poveikio finansinėms lėšoms, būtinoms su ECBS susijusiems NCB uždaviniams vykdyti.

²⁵ OL L 115, 2000 5 16, p. 1.

²⁶ 2010 m. gruodžio 13 d. Sprendimas ECB/2010/26 dėl ECB kapitalo padidinimo (OL L 11, 2011 1 15, p. 53).

²⁷ Pagrindinės formuojančios ECB nuomonės šioje srityje yra: CON/2002/16, CON/2003/22, CON/2003/27, CON/2004/1, CON/2006/38, CON/2006/47, CON/2007/8, CON/2008/13, CON/2008/68 ir CON/2009/32.

Apskaitos taisyklės

Ataskaitos turi būti sudaromos arba vadovaujantis bendrosiomis apskaitos taisyklėmis, arba vadovaujantis NCB sprendimus priimančių organų nustatytais taisyklėmis. Jei tokias taisykles yra nustatę trečiosios šalys, taisyklėse turi būti bent jau atsižvelgta į tai, ką siūlė NCB sprendimus priimančiosios organai.

Metinės ataskaitas turėtų patvirtinti nepriklausomų apskaitininkų padedami NCB sprendimus priimančiosios organai ir *ex post* jas gali tvirtinti trečiosios šalys (pvz., vyriausybė ar parlamentas). NCB sprendimus priimančiosios organams turi būti suteikta galimybė priimti nepriklausomą ir profesionalų sprendimą dėl pelno apskaičiavimo.

Kai NCB operacijas kontroliuoja valstybės kontrolė arba panašus organas, atsakingas už viešųjų finansų naudojimo kontrolę, teisės aktai turi aiškiai nustatyti kontrolės apimtį ir ji turi nepažeisti NCB nepriklausomų išorės auditorių veiklos²⁸; be to, atsižvelgiant į institucinio nepriklausomumo principą, ji turi atitikti draudimą teikti nurodymus NCB ir jo sprendimus priimančiosios organams bei ja neturi būti kišamasi į NCB uždavinius, susijusius su ECBS²⁹. Valstybinis auditas turi būti atliekamas nepolitiniiais, nepriklausomais ir grynai profesiniais pagrindais.

Pelno paskirstymas, NCB kapitalas ir finansiniai atidėjiniai

Kalbant apie pelno paskirstymą, NCB įstatyme gali būti nurodyta, kaip paskirstomas jo pelnas. Jei tokių nuostatų nėra, sprendimus dėl pelno paskirstymo turėtų priimti NCB sprendimus priimančiosios organai profesiniais pagrindais; tai neturėtų būti palikta trečiųjų šalių nuožiūrai, nebent yra įtvirtinta aiški apsaugos nuostata, pagal kurią tai nedaro poveikio finansinėms lėšoms, būtinoms su ECBS susijusiems ir nacionaliniams NCB uždaviniams vykdyti.

Pelnas gali būti paskirstytas į valstybės biudžetą tik po to, kai padengiami visi sukaupti praėjusių metų nuostoliai³⁰ ir sudaromi finansiniai atidėjiniai, laikomi reikalingais NCB kapitalo ir turto realiai vertei apsaugoti. Laikini ar *ad hoc* teisės aktai, prilygstantys nurodymams nacionaliniams centriniams bankams dėl jų pelno paskirstymo, nėra

²⁸ Apie nacionalinių centrinių bankų nepriklausomų išorės auditorių veiklą žr. Statuto 27 straipsnio 1 dalį.

²⁹ Nuomonės CON/2011/9 ir CON/2011/53.

³⁰ Nuomonė CON/2009/85.

priimtini³¹. Finansinio nepriklausomumo principui taip pat pakenktų ir NCB nerealizuoto kapitalo prieaugio mokestis³².

Valstybė narė negali mažinti NCB kapitalo be NCB sprendimus priimančių organų *ex ante* sutikimo, kuriuo turi būti siekiama užtikrinti, kad jis išsaugos pakankamai finansinių priemonių NCB, kaip ECBS nario, įgaliojimams pagal Sutarties 127 straipsnio 2 dalį ir Statutą vykdyti. Dėl tos pačios priežasties bet koks NCB pelno paskirstymo taisyklių pakeitimas turėtų būti inicijuojamas ir sprendimas dėl jo priimamas tik derinant su NCB, kuris geriausiai supranta padėtį, kad galėtų įvertinti, kokio dydžio atsargos kapitalas jam yra būtinas³³. Kalbant apie finansinius atidėjinius arba finansinės apsaugos priemones, NCB privalo galėti savarankiškai sudaryti finansinius atidėjinius savo kapitalo ir turto realiai vertei apsaugoti. Valstybės narės taip pat negali trukdyti NCB tęsti savo atsargos kapitalo sudarymo proceso, kad jis atitiktų lygį, būtiną ECBS nariui savo uždaviniams vykdyti³⁴.

Finansinė atsakomybė už priežiūros institucijas

Daugumos valstybių narių finansinės priežiūros institucijos yra jų nacionalinių centrinių bankų dalis. Jei tokioms institucijoms taikomi NCB nepriklausomai priimti sprendimai, tai nekelia problemų. Tačiau jei teisės aktai nustato, kad tokios priežiūros institucijos sprendimus priima atskirai, svarbu užtikrinti, kad jų priimti sprendimai nekeltų pavojaus viso NCB finansams. Tokiais atvejais nacionalinės teisės aktai turėtų suteikti galimybę NCB visiškai kontroliuoti bet kokią priežiūros institucijų sprendimą, galintį turėti įtakos NCB nepriklausomumui, ypač jo finansiniam nepriklausomumui.

Autonomija personalo klausimais

Valstybės narės negali bloginti NCB galimybių įdarbinti ir išlaikyti kvalifikuotą personalą, reikalingą NCB nepriklausomai atlikti Sutartimi ir Statutu jam pavestus uždavinius. Be to, NCB negali būti pastatytas į tokią padėtį, kad jis negalėtų kontroliuoti savo personalo arba galėtų jį kontroliuoti tik ribotai arba kad valstybės narės valdžia galėtų daryti įtaką jo politikai personalo klausimais³⁵. Siekiant užtikrinti, kad NCB nuolat galėtų nepriklausomai vykdyti savo uždavinius, dėl bet kokio teisės aktų nuostatų, reglamentuojančių NCB sprendimus priimančių organų ir jo darbuotojų atlyginimą, pakeitimo turi būti sprendžiama

³¹ Nuomonė CON/2009/26.

³² Nuomonės CON/2009/63 ir CON/2009/59.

³³ Nuomonės CON/2009/83 ir CON/2009/53.

³⁴ Nuomonė CON/2009/26.

³⁵ Nuomonės CON/2008/9, CON/2008/10 ir CON/2012/89.

glaudžiai ir veiksmingai bendradarbiaujant su NCB ir tinkamai atsižvelgiant į jo nuomonę³⁶. Autonomija personalo klausimais taikytina ir su personalo pensijomis susijusiais klausimais.

Nuosavybė ir nuosavybės teisės

Trečiųjų šalių teisės kištis arba duoti nurodymus NCB jo turimo turto atžvilgiu yra nesuderinamos su finansinio nepriklausomumo principu.

2.2.4 KONFIDENCIALUMAS

ECB ir NCB personalo pareiga saugoti profesinę paslaptį vadovaujantis Statuto 37 straipsniu gali tapti pagrindu numatyti tokias nuostatas ir nacionalinių centrinių bankų įstatymuose ar valstybių narių teisės aktuose. ES teisės ir jos pagrindu priimtų taisyklių viršenybė taip pat reiškia, kad nacionaliniai įstatymai dėl trečiųjų šalių prieigos prie dokumentų negali sąlygoti ECBS konfidencialumo režimo pažeidimų. Valstybės kontrolės ar panašaus organo prieiga prie NCB informacijos ir dokumentų turi būti ribota ir negali pažeisti ECBS konfidencialumo režimo, kuris taikomas nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų nariams ir personalui. Nacionaliniai centriniai bankai turėtų užtikrinti, kad tokios institucijos saugotų suteiktos informacijos ir dokumentų konfidencialumą tokiu pat lygiu, koks taikomas nacionalinių centrinių bankų.

2.2.5 DRAUDIMAS DĖL PINIGINIO FINANSAVIMO IR PRIVILEGIJOS NAUDOTIS FINANSŲ ĮSTAIGOMIS

Piniginio finansavimo ir privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimų atžvilgiu 2004 m. ar 2007 m. į ES įstojusių valstybių narių nacionalinės teisės aktai turėjo būti suderinti, kad atitiktų atitinkamas Sutarties ir Statuto nuostatas, ir įsigalioti atitinkamai 2004 m. gegužės 1 d. ir 2007 m. sausio 1 d. Švedija turėjo užtikrinti, kad reikalingi suderinimai įsigaliotų iki 1995 m. sausio 1 d.

2.2.5.1 DRAUDIMAS DĖL PINIGINIO FINANSAVIMO

Piniginio finansavimo draudimą nustato Sutarties 123 straipsnio 1 dalis, pagal kurią lėšų poreikvojimas sąskaitose ar bet kurios kitos formos kredito galimybės ES institucijoms, įstaigoms ar organams, valstybių narių centrinėms vyriausybėms, regioninėms, vietos ar kitoms valdžios institucijoms, kitoms viešosios teisės reglamentuojamoms organizacijoms

³⁶ Pagrindinės nuomonės yra CON/2010/42, CON/2010/51, CON/2010/56, CON/2010/69, CON/2010/80, CON/2011/104, CON/2011/106, CON/2012/6 ir CON/2012/86.

arba valstybinėms įmonėms ECB ar valstybių narių NCB yra draudžiami, taip pat draudžiama ECB ar NCB tiesiogiai iš šių viešojo sektoriaus subjektų pirkti skolos priemonės. Sutartis numato vieną šio draudimo išimtį: jis netaikomas valstybei nuosavybės teise priklausančioms kredito įstaigoms, kurioms centrinių bankų atsargų pasiūlos atžvilgiu turi būti taikomas toks pats statusas, kaip ir privačioms kredito įstaigoms (Sutarties 123 straipsnio 2 dalis). Be to, ECB ir nacionaliniai centriniai bankai gali veikti kaip pirmiau nurodytų viešojo sektoriaus subjektų fiskaliniai agentai (Statuto 21 straipsnio 2 dalis). Tikslią piniginio finansavimo draudimo taikymo apimtį papildomai paaikškina 1993 m. gruodžio 13 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 3603/93, nustatantis apibrėžimus, susijusius su Sutarties 104 straipsnyje ir 104b straipsnio 1 dalyje numatytų draudimų taikymu³⁷, kuris aiškiai nurodo, kad draudimas apima bet kokią viešojo sektoriaus įsipareigojimų trečiųjų šalių atžvilgiu finansavimą.

Piniginio finansavimo draudimas ypač svarbus užtikrinant, kad nebūtų kliudoma pagrindiniam pinigų politikos tikslui (t. y. palaikyti kainų stabilumą). Be to, centrinio banko teikiamas viešojo sektoriaus finansavimas mažina spaudimą biudžetinei drausmei. Todėl draudimą reikia aiškinti plačiai, kad būtų užtikrintas griežtas jo taikymas atsižvelgiant tik į Sutarties 123 straipsnio 2 dalyje ir Reglamente (EB) Nr. 3603/93 numatytas tam tikras ribotas išimtis. Taigi, nors Sutarties 123 straipsnio 1 dalyje konkrečiai minimos „kredito galimybės“, t. y. ir pareiga grąžinti lėšas, šis draudimas taip pat *a fortiori* taikomas kitokių formų finansavimui, t. y. be pareigos grąžinti.

Bendra ECB pozicija dėl nacionalinės teisės aktų suderinamumo su draudimu visų pirma buvo plėtojama atsižvelgiant į valstybių narių konsultavimąsi su ECB dėl teisinių nuostatų projektų vadovaujantis Sutarties 127 straipsnio 4 dalimi ir 282 straipsnio 5 dalimi³⁸.

NACIONALINĖS TEISĖS AKTAI, PERKELIANTYS PINIGINIO FINANSAVIMO DRAUDIMĄ Į NACIONALINĘ TEISĘ

Apskritai, Sutarties 123 straipsnio ir jo nuostatas papildančio Reglamento (EB) Nr. 3603/93 į nacionalinę teisę perkelti nebūtina, kadangi jie abu yra taikomi tiesiogiai.

³⁷ OL L 332, 1993 12 31, p. 1. Europos Bendrijos steigimo sutarties 104 straipsnis ir 104b straipsnio 1 dalis dabar – Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 123 straipsnis ir 125 straipsnio 1 dalis.

³⁸ Žr. 2008 m. pranešimą apie konvergenciją, p. 23, 13 išnašą. Joje pateikiamas formuojančių EPI/ECB nuomonių šioje srityje, priimtų nuo 1995 m. gegužės mėn. iki 2008 m. kovo mėn., sąrašas. Kitos formuojančios ECB nuomonės šioje srityje yra: CON/2008/46, CON/2008/80, CON/2009/59 ir CON/2010/4.

Tačiau, jei nacionalinės teisės nuostatos atspindi šias tiesiogiai taikomas ES teisės nuostatas, jos negali susiaurinti piniginio finansavimo draudimo taikymo apimties arba išplėsti ES teisės nustatytų išimčių. Pavyzdžiui, nacionalinės teisės aktai, nustatantys, kad NCB finansuoja valstybės narės finansinius įsipareigojimus tarptautinėms finansinėms institucijoms (išskyrus TVF, kaip nustatyta Reglamente (EB) Nr. 3603/93) ar trečiosioms šalims, yra nesuderinami su piniginio finansavimo draudimu.

VIEŠOJO SEKTORIAUS AR VIEŠOJO SEKTORIAUS ĮSIPAREIGOJIMŲ TREČIOSIOMS ŠALIMS FINANSAVIMAS

Nacionalinės teisės aktai negali reikalauti, kad NCB finansuotų kitų viešojo sektoriaus subjektų funkcijų vykdymą ar viešojo sektoriaus įsipareigojimus trečiųjų šalių atžvilgiu. Pavyzdžiui, nacionaliniai įstatymai, pagal kuriuos leidžiama ar reikalaujama, kad NCB finansuotų teismų arba kvaziteismines institucijas, kurios nepriklauso nuo NCB ir veikia valstybės vardu, yra nesuderinami su piniginio finansavimo draudimu. NCB dalyvavimas neturėtų būti didesnis nei patarimų dėl viešojo sektoriaus ar viešojo sektoriaus įsipareigojimų trečiosioms šalims teikimas³⁹. Be to, atsižvelgiant į draudimą dėl piniginio finansavimo, NCB negali finansuoti jokio pertvarkymo fondo ar indėlių garantijų sistemos⁴⁰. NCB negali teikti jokio pereinamojo laikotarpio finansavimo (angl. *bridge financing*), kuris sudarytų sąlygas valstybei narei vykdyti savo įsipareigojimus valstybės garantijų dėl bankų įsipareigojimų atžvilgiu⁴¹. Tačiau NCB teikiami išteklių priežiūros institucijai nekelia susirūpinimo dėl piniginio finansavimo, jei NCB finansuoja teisėto finansinės priežiūros uždavinio pagal nacionalinę teisę, kaip dalies savo įgaliojimų, vykdymą arba jei NCB gali prisidėti priežiūros institucijoms priimant sprendimus ir daryti šiems sprendimams įtaką⁴². Be to, piniginio finansavimo draudimo neatitinka centrinio banko pelno, kuris nebuvo visiškai realizuotas, apskaičiuotas ir audituotas, paskirstymas. Kad atitiktų piniginio finansavimo draudimą, pagal taikomas pelno paskirstymo taisykles į valstybės biudžetą mokama įmoka ar jos dalis negali būti mokama iš NCB atsargos kapitalo. Taigi, pelno paskirstymo taisyklės turėtų neliesti NCB atsargos kapitalo. Be to, kai NCB turtas perduodamas valstybei, už perduotą turtą turi būti atlyginta rinkos verte ir pats turto perdavimas turi įvykti tuo pat metu kaip ir atlyginimas už jį⁴³.

³⁹ Nuomonė CON/2012/85.

⁴⁰ Nuomonės CON/2011/103 ir CON/2012/22.

⁴¹ Nuomonė CON/2012/4.

⁴² Nuomonė CON/2010/4.

⁴³ Nuomonės CON/2011/91 ir CON/2011/99.

Lygiai taip pat neleidžiama kištis į kitų Eurosistemos uždavinių vykdymą, pavyzdžiui, užsienio atsargų valdymą, apmokestinant teorinį ir nerealizuotą kapitalo prieaugį⁴⁴.

VIEŠOJO SEKTORIAUS ĮSIPAREIGOJIMŲ PRISIĖMIMAS

Nacionalinės teisės aktai, kuriuose reikalaujama, kad NCB dėl tam tikrų uždavinių ir pareigų nacionalinio reorganizavimo (pvz., perleidžiant NCB tam tikrus priežiūros uždavinius, kuriuos anksčiau vykdė valstybės ar nepriklausomos viešosios institucijos ar įstaigos) perimtų ankstesnio nepriklausomo viešojo subjekto įsipareigojimus, neapsaugant NCB nuo finansinių įsipareigojimų, atsirandančių iš ankstesnės tokio subjekto veiklos, būtų nesuderinami su piniginio finansavimo draudimu.

FINANSINĖ PARAMA KREDITO IR (ARBA) FINANSŲ ĮSTAIGOMS

Nacionalinės teisės aktai, nustatantys, kad NCB nepriklausomai ir vien tik savo nuožiūra teikia finansavimą kredito įstaigoms, nesusijusį su centrinės bankininkystės uždaviniais (pvz., pinigų politika, mokėjimo sistemomis ar laikinomis likvidumo palaikymo operacijomis), ypač remdamas nemokias kredito ir (arba) kitas finansų įstaigas, būtų nesuderinami su piniginio finansavimo draudimu.

Visų pirma tai taikoma nemokioms kredito įstaigoms teikiamai paramai. To pagrindimas – finansuodamas nemokią kredito įstaigą, NCB prisiimtų valstybės uždavinį. Tas pats taikytina ir tada, jei Eurosystema finansuotų kredito įstaigą, kuri buvo rekapitalizuota siekiant atkurti jos mokumą tiesiogiai pateikiant valstybės išleistas skolos priemones, kai nėra jokių alternatyvių rinkoje prieinamų finansavimo šaltinių (toliau – rekapitalizavimo obligacijos) ir kai tokios obligacijos naudojamos kaip įkaitas. Tokiu atveju, t. y. kai valstybė rekapitalizuoja kredito įstaigą tiesiogiai pateikdama rekapitalizavimo obligacijas, vėlesnis rekapitalizavimo obligacijų naudojimas kaip įkaito centrinio banko likvidumo operacijoms kelia abejonių dėl piniginio finansavimo⁴⁵.

Likvidumo pagalba kritiniu atveju, kurią NCB savarankiškai ir savo nuožiūra teikia mokiai kredito įstaigai, kurią ji užtikrina įkaitu – valstybės garantija, turi atitikti šiuos kriterijus: i) turi būti užtikrinta, kad NCB suteiktas kreditas yra kuo trumpesnio termino; ii) tai turi būti sistemiškai svarbu stabilumui; iii) neturi būti jokių abejonių dėl valstybės garantijos teisėtumo ir vykdytinumo pagal taikomą nacionalinę teisę; ir iv) neturi būti

⁴⁴ Nuomonė CON/2009/63.

⁴⁵ Nuomonės CON/2012/50, CON/2012/64 ir CON/2012/71.

jokių abejonių dėl valstybės garantijos ekonominio tinkamumo, kuris turėtų apimti pagrindinę paskolų sumą ir palūkanas už jas⁴⁶.

Todėl turėtų būti svarstoma dėl nuorodų į Sutarties 123 straipsnį pateikimo nacionalinės teisės aktuose.

FINANSINĖ PARAMA INDĖLIŲ DRAUDIMO IR INVESTUOTOJŲ KOMPENSAVIMO SISTEMOMS

Indėlių garantijų sistemų direktyva⁴⁷ ir Investuotojų kompensavimo sistemų direktyva⁴⁸ nustato, kad indėlių garantijų sistemų ir investuotojų kompensavimo sistemų finansavimo išlaidas turi padengti atitinkamai pačios kredito įstaigos ir investicinės įmonės. Nacionalinės teisės aktai, nustatantys, kad NCB finansuoja kredito įstaigoms skirtą nacionalinę indėlių draudimo sistemą arba investicinėms įmonėms skirtą nacionalinę investuotojų kompensavimo sistemą, su piniginio finansavimo draudimu būtų suderinami tik tuomet, jei toks finansavimas būtų trumpalaikis, skirtas skubioms situacijoms sureguliuoti, sisteminiams stabilumo klausimams spręsti ir sprendimus NCB galėtų priimti savo nuožiūra. Todėl turėtų būti svarstoma dėl nuorodų į Sutarties 123 straipsnį pateikimo nacionalinės teisės aktuose. Naudodamasis savo diskrecija suteikti paskolą NCB turi užtikrinti, kad jis *de facto* neperima valstybės uždavinio⁴⁹. Ypač centrinio banko parama indėlių garantijų sistemoms neturėtų tapti sistetine išankstinio finansavimo veikla⁵⁰.

Vadovaujantis piniginio finansavimo draudimo principu, NCB negali finansuoti jokio pertvarkymo fondo. Kai NCB veikia kaip pertvarkymo institucija, jis jokių būdu negali priiimti ar finansuoti jokių laikinosios įstaigos ar turto valdymo įmonės pareigų⁵¹.

FISKALINIO AGENTO FUNKCIJA

Statuto 21 straipsnio 2 dalis nustato, kad „ECB ir nacionaliniai centriniai bankai gali veikti kaip“ „Sajungos institucijų, įstaigų ar organų, valstybių narių centrinių vyriausybių, regioninių, vietos ar kitų valdžios institucijų, kitų viešosios teisės reglamentuojamų įstaigų

⁴⁶ Nuomonė CON/2012/4; 42 išnašoje pateikiama daugiau nuorodų į su šia sritimi susijusias nuomones.

⁴⁷ 1994 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 94/19/EB dėl indėlių garantijų sistemų (OL L 135, 1994 5 31, p. 5) 23 konstatuojamoji dalis.

⁴⁸ 1997 m. kovo 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 97/9/EB dėl investuotojų kompensavimo sistemų (OL L 84, 1997 3 26, p. 22) 23 konstatuojamoji dalis.

⁴⁹ Nuomonė CON/2011/83.

⁵⁰ Nuomonė CON/2011/84.

⁵¹ Nuomonės CON/2012/99 ir CON/2011/103.

arba valstybinių įmonių“ fiskaliniai agentai. Statuto 21 straipsnio 2 dalies tikslas yra po to, kai pinigų politikos kompetencija perleidžiama Eurosistemai, suteikti galimybę nacionaliniams centriniams bankams ir toliau teikti fiskalinio agento paslaugą, kurią centriniai bankai tradiciškai teikia vyriausybėms ir kitiems viešiesiems subjektams automatiškai nepažeisdami piniginio finansavimo draudimo. Reglamentas (EB) Nr. 3603/93 nustato keletą aiškių ir siaurai apibrėžtų piniginio finansavimo draudimo išimčių, susijusių su fiskalinio agento funkcija, tai yra: i) vienos dienos kreditai viešajam sektoriui yra leistini, jeigu jų terminas yra ne ilgesnis kaip viena diena ir negali būti pratęstas⁵²; ii) kredituoti trečiųjų šalių išduotais čekiais viešojo sektoriaus sąskaitą, kai mokėtojo bankas dar nėra jų debetavęs, leidžiama, jeigu nuo čekio gavimo praėjęs nustatytas laikotarpis sutampa su įprastu atitinkamo NCB čekių apmokėjimo laikotarpiu ir jeigu visi galimi kitimo atvejai yra išimtiniai, nežymūs ir per trumpą laiką išsilygina⁵³; ir iii) leidžiama laikyti viešojo sektoriaus išleistas ir jam kredituotas monetas, jeigu jos sudaro mažiau kaip 10 % apyvartoje esančių monetų⁵⁴.

Nacionalinės teisės aktai dėl fiskalinio agento funkcijos apskritai turėtų būti suderinti su ES teise, o ypač – su piniginio finansavimo draudimu. Atsižvelgiant į Statuto 21 straipsnio 2 dalyje aiškiai įtvirtintą pripažinimą, kad fiskalinio agento paslaugos yra teisėta funkcija, kurią tradiciškai atlieka nacionaliniai centriniai bankai, centrinių bankų teikiamos fiskalinio agento paslaugos neprieštaruoja draudimui dėl piniginio finansavimo, jei tokios paslaugos išlieka fiskalinio agento funkcija ir nėra centrinio banko atliekamas viešojo sektoriaus įsipareigojimų trečiosioms šalims finansavimas arba centrinio banko atliekamas viešojo sektoriaus kreditavimas, kurių neapima siaurai Reglamente (EB) Nr. 3603/93 apibrėžtos išimtys⁵⁵. Nacionalinės teisės aktai, leidžiantys NCB laikyti vyriausybės indėlius ir tvarkyti vyriausybės sąskaitas, nekelia susirūpinimo dėl atitikties piniginio finansavimo draudimui, kol tokios nuostatos neleidžia teikti kredito, įskaitant vienos nakties lėšų poreikį sąskaitose. Tačiau susirūpinimas dėl atitikties piniginio finansavimo draudimui kiltų, jei, pavyzdžiui, nacionalinės teisės aktai leistų už indėlius arba likučius einamosiose sąskaitose mokėti didesnę nei rinkos kaina atlyginimą, o ne atlyginimą, lygų rinkos kainai ar mažesnę už ją. Atlyginimas, kuris yra didesnis už rinkos kainą, *de facto* yra kreditas, prieštaraujantis piniginio finansavimo draudimo tikslui, ir

⁵² Žr. Reglamento (EB) Nr. 3603/93 4 straipsnį.

⁵³ Žr. Reglamento (EB) Nr. 3603/93 5 straipsnį.

⁵⁴ Žr. Reglamento (EB) Nr. 3603/93 6 straipsnį.

⁵⁵ Nuomonės CON/2009/23, CON/2009/67 ir CON/2012/9.

todėl gali pakenkti šio draudimo tikslams. Ypač svarbu, kad bet koks atlyginimas už sąskaitą atitiktų rinkos parametrus, o atlyginimo už indėlius kaina atitiktų jų terminą⁵⁶. Be to, jei NCB teikia fiskalinio agento paslaugas neatlygintinai, tai nekelia susirūpinimo dėl piniginio finansavimo, jei tai yra esminės fiskalinio agento paslaugos⁵⁷.

2.2.5.2 PRIVILEGIJOS NAUDOTIS FINANSŲ ĮSTAIGOMIS DRAUDIMAS

Nacionaliniai centriniai bankai, kaip viešosios institucijos, negali imtis priemonių, suteikiančių privilegiją viešajam sektoriui naudotis finansų įstaigomis, jei tokios priemonės nėra pagrįstos rizikos ribojimo sumetimais. Be to, nacionalinių centrinių bankų priimtos taisyklės dėl skolos priemonių mobilizavimo arba įkeitimo negali būti taikomos kaip priemonė privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimui apeiti⁵⁸. Valstybių narių teisės aktai šioje srityje negali nustatyti tokios privilegijos naudotis finansų įstaigomis.

Šiame pranešime dėmesys skiriamas tiek nacionalinės teisės aktų ar nacionalinių centrinių bankų priimtų taisyklių, tiek NCB įstatymų suderinamumui su Sutartyje nustatytu privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimu. Tačiau šis pranešimas neturi išankstinio nusistatymo ar įstatymai, reglamentai, taisyklės arba administraciniai aktai valstybėse narėse nėra taikomi kaip priemonė privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimui apeiti prisidengiant rizikos ribojimo sumetimais. Toks vertinimas nepatenka į šio pranešimo sritį.

2.2.6 ŽODŽIO „EURO“ VIENODA RAŠYBA

Europos Sąjungos sutarties 3 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad „Sąjunga įsteigia ekonominę ir pinigų sąjungą, kurios valiuta – euro“. Sutarčių tekstuose visomis oficialiomis kalbomis, vartojančiomis romėnų abėcėlę, žodis „euro“ vienaskaitos vardininko linksnyje nuosekliai rašomas „euro“. Graikų abėcėlės tekste žodis „euro“ yra rašomas „ευρώ“, o kirilicos abėcėlės tekste žodis „euro“ yra rašomas „евро“⁵⁹. Atitinkamai iš 1998 m. gegužės 3 d.

⁵⁶ Žr., *inter alia*, nuomones CON/2010/54 ir CON/2010/55.

⁵⁷ Nuomonė CON/2012/9.

⁵⁸ Žr. 1993 m. gruodžio 13 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 3604/93, nustatančio apibrėžimus, susijusius su Sutarties 104a straipsnyje [dabar 124 straipsnis] numatytos privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimo taikymu (OL L 332, 1993 12 31, p. 4), 3 straipsnio 2 dalį ir 10 konstatuojamąją dalį.

⁵⁹ Prie Sutarčių pridėtoje „Latvijos Respublikos, Vengrijos Respublikos ir Maltos Respublikos deklaracijoje dėl bendros valiutos pavadinimo rašybos Sutartyse“ nurodyta, kad „nepažeidžiant Sutartyse minimo Europos Sąjungos bendros valiutos pavadinimo vienodos rašybos ant banknotų ir monetų, Latvija, Vengrija ir Malta pareiškia, kad bendros valiutos pavadinimo rašyba, įskaitant šio pavadinimo išvestinius žodžius, vartojamus Sutarčių tekste latvių, vengrų ir maltiečių kalbomis, neturi poveikio esamoms latvių, vengrų ir maltiečių kalbų taisyklėms“.

Tarybos reglamento (EB) Nr. 974/98 dėl euro įvedimo⁶⁰ aišku, kad bendrosios valiutos pavadinimas turi būti vienodas visomis oficialiomis ES kalbomis atsižvelgiant į abėcėlių skirtumus. Taigi, Sutartimis reikalaujama, kad vienaskaitos vardininko linksnyje žodžio „euro“ rašyba būtų vienoda visose ES ir nacionalinės teisės aktų nuostatose atsižvelgiant į abėcėlių skirtumus.

Atsižvelgiant į išimtinę ES kompetenciją nustatyti bendrosios valiutos pavadinimą, bet kokie nukrypimai nuo šios taisyklės yra nesuderinami su Sutartimis ir turėtų būti pašalinti. Nors šis principas taikomas visų rūšių nacionalinės teisės aktams, šalies skyriuje pateiktame vertinime didžiausias dėmesys skiriamas NCB teisės aktams, susijusiems su bendros valiutos pavadinimu latvių kalba.

2.2.7 NACIONALINIŲ CENTRINIŲ BANKŲ TEISINĖ INTEGRACIJA Į EUROSISTEMĄ

Nacionalinės teisės aktų (visų pirma NCB įstatymų, bet taip pat ir kitų teisės aktų) nuostatos, kurios neleistų vykdyti su Eurosistema susijusių uždavinių arba ECB sprendimų, būtų nesuderinamos su efektyviu Eurosistemos veikimu atitinkamai valstybei narei įsivedus eurą. Todėl reikia suderinti nacionalinės teisės aktus, kad būtų užtikrintas suderinamumas su Sutartimi ir Statutu uždavinių, susijusių su Eurosistema, atžvilgiu. Siekiant įvykdyti Sutarties 131 straipsnį, nacionalinės teisės aktus reikėjo pakoreguoti taip, kad jų suderinamumas būtų užtikrintas iki ECBS įkūrimo dienos (Švedijos atveju) ir iki 2004 m. gegužės 1 d. arba 2007 m. sausio 1 d. (valstybių narių, kurios įstojo į ES tomis dienomis, atveju). Nepaisant to, įstatymų nustatyti reikalavimai, susiję su NCB visiška teisine integracija į Eurosistemą, turi įsigaliooti tik tada, kai visiška integracija taps efektyvi, t. y. tą dieną, kai valstybė narė, kuriai taikoma išimtis, įsives eurą.

Svarbiausios šiame pranešime analizuojamos sritys yra tos, kuriose įstatymų nuostatos gali trukdyti NCB vykdyti Eurosistemos reikalavimus. Jos apima nuostatas, galinčias užkirsti kelią NCB dalyvauti įgyvendinant ECB sprendimus priimančių organų nustatytą bendrą pinigų politiką arba trukdyti valdytojui vykdyti jo, kaip ECB valdančiosios tarybos nario, pareigas, arba nuostatas, kuriomis vadovaujantis neatsižvelgiama į ECB prerogatyvas. Atskiriami šie dalykai: ekonominės politikos tikslai, uždaviniai, finansinės

⁶⁰ OL L 139, 1998 5 11, p. 1.

nuostatos, valiutų kurso politika ir tarptautinis bendradarbiavimas. Galiausiai paminėtos kitos sritys, kuriose gali prireikti suderinti NCB įstatymus.

2.2.7.1 EKONOMINĖS POLITIKOS TIKSLAI

Visiška NCB integracija į Eurosystemą reiškia, kad įstatymu nustatyti jo tikslai turi būti suderinti su ECBS tikslais, nustatytais Statuto 2 straipsnyje. Tai reiškia, *inter alia*, kad reikia suderinti „nacionalinį atspalvį“ turinčius įstatymu nustatytus tikslus, pavyzdžiui, kai įstatymo nuostatos mini pareigą vykdyti pinigų politiką laikantis atitinkamos valstybės narės bendrosios ekonominės politikos. Be to, NCB antriniai uždaviniai turi derėti ir neturi trukdyti jų pareigai remti ES bendrąsias ekonominės politikos kryptis, kad padėtų siekti Europos Sąjungos sutarties 3 straipsnyje nustatytą ES tikslą; kartu šis tikslas negali pažeisti kainų stabilumo tikslo⁶¹.

2.2.7.2 UŽDAVINIAI

Valstybės narės, kurios valiuta yra euro, NCB uždavinius daugiausia lemia Sutartis ir Statutas atsižvelgiant į NCB, kaip neatskiriamos Eurosystemos dalies, statusą. Todėl, siekiant vykdyti Sutarties 131 straipsnį, NCB įstatymų nuostatas, įtvirtinančias uždavinius, reikia palyginti su atitinkamomis Sutarties ir Statuto nuostatomis bei pašalinti bet kokią neatitikimą⁶². Tai taikoma visoms nuostatoms, kurios po euro įvedimo ir integracijos į Eurosystemą trukdo vykdyti su ECBS susijusius uždavinius, ir ypač toms, kuriomis neatsižvelgiama į ECBS įgaliojimus pagal Statuto IV skyrių.

Visomis nacionalinės teisės aktų nuostatomis, susijusiomis su pinigų politika, turi būti pripažįstama, kad ES pinigų politika turi būti vykdoma per Eurosystemą⁶³. NCB įstatymuose gali būti nuostatų dėl pinigų politikos priemonių. Siekiant vykdyti Sutarties 131 straipsnį, tokias nuostatas reikėtų palyginti su Sutarties ir Statuto nuostatomis bei pašalinti bet kokią neatitikimą.

Atsižvelgdamas į pastarojo meto nacionalinės teisės aktų projektus, kuriais siekiama įveikti suirutę finansų rinkose, ECB pabrėžė, kad reikėtų vengti bet kokių iškraipymų euro zonos pinigų rinkos nacionaliniuose segmentuose, kadangi tai gali pakenkti bendros

⁶¹ Nuomonės CON/2010/30 ir CON/2010/48.

⁶² Pirmiausia žr. Sutarties 127 ir 128 straipsnius bei Statuto 3–6 ir 16 straipsnius.

⁶³ Sutarties 127 straipsnio 2 dalies pirma įtrauka.

pinigų politikos įgyvendinimui. Pirmiausia tai taikytina valstybės garantijų naudojimui tarpbankiniams indėliams padengti⁶⁴.

Valstybės narės privalo užtikrinti, kad nacionalinės teisinės priemonės, kuriomis sprendžiamos verslo ar profesinio likvidumo problemos, pavyzdžiui, jų skolos finansų įstaigoms, neturės neigiamo poveikio rinkos likvidumui. Pirmiausia tokios priemonės negali neatitikti atvirosios rinkos ekonomikos principo, kuris apibūdintas Europos Sąjungos sutarties 3 straipsnyje, nes tai gali pakenkti kredito srautams, padaryti esminį poveikį finansų įstaigų ir rinkų stabilumui ir taip paveikti Eurosistemos uždavinių vykdymą⁶⁵.

Nacionalinės teisės aktų nuostatomis, suteikiančiomis NCB išimtinę teisę išleisti banknotus, turi būti pripažinta, kad, įsivedus eurą, išimtinę teisę duoti leidimą išleisti eurų banknotus turi ECB valdančioji taryba, kaip nustatyta Sutarties 128 straipsnio 1 dalyje ir Statuto 16 straipsnyje, o teisę išleisti eurų banknotus turi ECB ir nacionaliniai centriniai bankai. Taip pat būtina arba panaikinti nacionalinės teisės aktų nuostatas, leidžiančias vyriausybėms daryti įtaką tokiais klausimais kaip eurų banknotų nominalai, gamyba, apimtis arba išėmimas iš apyvartos, arba pripažinti ECB įgaliojimus eurų banknotų atžvilgiu, kaip numatyta Sutarties ir Statuto nuostatomis. Nepriklausomai nuo to, kaip vyriausybės ir nacionaliniai centriniai bankai dalijasi atsakomybę monetų atžvilgiu, įsivedus eurą atitinkamomis nuostatomis turi būti pripažinti ECB įgaliojimai patvirtinti eurų monetų emisijos apimtį. Valstybė narė negali apyvartoje esančios valiutos laikyti jos NCB skola tos valstybės narės vyriausybei, nes tai pažeistų bendrosios valiutos koncepciją ir būtų nesuderinama su Eurosistemos teisinės integracijos reikalavimais⁶⁶.

Dėl užsienio atsargų valdymo⁶⁷: bet kuri eurą įsivedusi valstybė narė, kuri neperveda savo oficialiųjų užsienio atsargų⁶⁸ savo NCB, pažeidžia Sutartį. Be to, bet kokia trečiosios šalies, pavyzdžiui, vyriausybės arba parlamento, teisė daryti įtaką NCB sprendimams oficialiųjų užsienio atsargų valdymo atžvilgiu prieštarautų Sutarties 127 straipsnio 2 dalies trečiajam įtraukai. Be to, NCB privalo pateikti ECB užsienio atsargų proporcingai jų dalims

⁶⁴ Nuomonės CON/2009/99 ir CON/2011/79.

⁶⁵ Nuomonė CON/2010/8.

⁶⁶ Nuomonė CON/2008/34.

⁶⁷ Sutarties 127 straipsnio 2 dalies trečia įtrauka.

⁶⁸ Išskyrus apyvartinę lėšas užsienio valiuta, kurias valstybių narių vyriausybės gali laikyti vadovaudamosi Sutarties 127 straipsnio 3 dalimi.

pasirašytame ECB kapitale. Tai reiškia, kad neturi būti teisinių kliūčių NCB pervesti užsienio atsargas ECB.

2.2.7.3 FINANSINĖS NUOSTATOS

Statuto finansinės nuostatos apima finansinių ataskaitų⁶⁹, audito⁷⁰, kapitalo pasirašymo⁷¹, užsienio atsargų pervedimo⁷² ir pinigų politikos pajamų paskirstymo⁷³ taisykles. Nacionaliniai centriniai bankai privalo galėti vykdyti savo įsipareigojimus vadovaudamasis šiomis nuostatomis, todėl bet kokios nesuderinamos nacionalinės nuostatos turi būti panaikintos.

2.2.7.4 VALIUTOS KURSO POLITIKA

Valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, nacionalinės teisės aktai gali numatyti, kad už tos valstybės narės valiutos kurso politiką atsako vyriausybė, o NCB suteikiamas konsultacinis ir (arba) vykdomasis vaidmuo. Tačiau iki tai valstybei narei įsivedant eurą tokiuose teisės aktuose turi būti nurodyta, kad, vadovaujantis Sutarties 138 ir 219 straipsniais, atsakomybė už euro zonos valiutos kurso politiką pereina ES.

2.2.7.5 TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

Siekiant įsivesti eurą, nacionalinės teisės aktai turi būti suderinti su Statuto 6 straipsnio 1 dalimi, kurioje numatyta, kad tarptautinio bendradarbiavimo, susijusio su Eurosistamai patikėtais uždaviniais, srityje ECB nusprendžia, kaip atstovaujama ECBS. Nacionalinės teisės aktuose, kuriais NCB leidžiama dalyvauti tarptautinėse pinigų institucijose, turi būti numatyta, kad tokiam dalyvavimui reikalingas ECB pritarimas (Statuto 6 straipsnio 2 dalis).

2.2.7.6 KITA

Be pirmiau išdėstytų klausimų, tam tikrų valstybių narių atžvilgiu esama kitų sričių, kuriose reikia suderinti nacionalinės teisės aktų nuostatas (pvz., tarpuskaitos ir mokėjimo sistemų bei keitimosi informacija srityse).

⁶⁹ Statuto 26 straipsnis.

⁷⁰ Statuto 27 straipsnis.

⁷¹ Statuto 28 straipsnis.

⁷² Statuto 30 straipsnis.

⁷³ Statuto 32 straipsnis.

3 LATVIJOS VERTINIMO SANTRAUKA

Nagrinėjama laikotarpiu nuo 2012 m. gegužės mėn. iki 2013 m. balandžio mėn. 12 mėnesių vidutinė metinė infliacija pagal SVKI Latvijoje buvo 1,3 %, t. y. gerokai mažesnė už kainų stabilumo kriterijaus 2,7 % pamatinę vertę.

Vertinant ankstesnį ilgesnį laikotarpį, pažymėtina, kad per paskutinį dešimtmetį vidutinė metinė vartotojų kainų infliacija labai svyravo – nuo –1,2 iki 15,3 %. 2004 m. Latvijai įstojus į ES, keletą metų infliacija didėjo ir svyravo nuo 6 iki 7 %, o 2007 ir 2008 m. jos augimas labai paspartėjo. Ypač antrąją dešimtmečio pusę, ekonominio pakilimo metu, pasirodė ryškesnių pavojingų Latvijos ekonomikos perkaitimo požymių, ėmė didėti makroekonominiai disbalansai. Kadangi šie makroekonominiai pokyčiai buvo nestabilūs, 2008 m. pradžioje Latvijos ekonomiką ištiko gili krizė. Po 2008 m., kai vidutinė metinė infliacija pagal SVKI pasiekė aukščiausią lygį – 15,3 %, ji smarkiai sumažėjo. Sumažėjo vartotojų kainos ir ypač – vienetinės darbo sąnaudos, o tai padėjo šaliai atgauti kainų ir sąnaudų konkurencingumą. Šis koregavimosi laikotarpis baigėsi 2010 m., kai makroekonominės sąlygos stabilizavosi ir vienetinės darbo sąnaudos vėl palaipsniui pradėjo didėti. Per paskutinius keletą metų infliacija kito daugiausia dėl pasaulio žaliavų kainų svyravimų ir netiesioginių mokesčių bei administruojamųjų kainų pokyčių. Vertinant pastarojo meto raidą, matyti, kad 2013 m. pradžioje, palyginti su tuo pačiu ankstesnių metų laikotarpiu, infliacijos pagal SVKI lygis toliau mažėjo ir, 2011 m. viduryje pasiekęs aukščiausią lygį – 4,8 %, 2013 m. balandžio mėn. nukrito iki –0,4 %. Vis dėlto šio rodiklio mažėjimas taip pat rodo 2012 m. liepos mėn. sumažėjusio PVM (vienu procentiniu punktu – iki 21 %) poveikį ir mažesnę administruojamųjų kainų didėjimą 2013 m. sausio mėn. (jis taip pat rodo ir prekių kainų mažėjimą).

Pagrindinių tarptautinių institucijų skelbiamose naujausiose prognozėse numatoma, kad 2013–2014 m. infliacija didės: 2013 m. – nuo 1,4 iki 1,8 % ir 2014 m. – nuo 2,1 iki 2,7 %. 2014 m. prognozuojama infliacija bus didesnė už euro zonos vidurkį. Yra rizikos, kad per keletą ateinančių metų infliacijos prognozės bus didinamos. Tokią riziką ypač kelia didesnių žaliavų kainų galimybė ir daugiau, negu tikėtasi, padidėjusios darbo užmokesčio sąnaudos.

Vertinant ateities perspektyvą, pastebėtina, kad vidutiniu laikotarpiu Latvijoje bus sunku palaikyti nedidelį infliacijos lygį, nes, esant ribotam nominaliojo valiutos kurso

kintamumui, pinigų politikos veiksams yra nedaug erdvės. Kaip rodo ekonomikos pakilimo 2005–2007 m. patirtis, gali būti sunku kontroliuoti vietos kainų spaudimą ir išvengti atsinaujinančio ekonomikos kaitimo. Tuo pat metu dėl konkurencingumo praradimo praeityje ekonomikos augimas bus mažesnis ir tai ateinančiais metais gali mažinti infliacijos spaudimą. Tačiau vidutiniu laikotarpiu vijimosi procesas turėtų padidinti Latvijos ir euro zonos infliacijos skirtumus, nes Latvijoje BVP vienam gyventojui ir kainų lygiai yra vis dar mažesni negu euro zonoje. Tačiau sunku įvertinti, kiek tiksliai infliacija padidės dėl vijimosi proceso poveikio. Apskritai vykstant ekonominės konvergencijos procesui, neatmestina, kad vėl gali susidaryti didelis paklausos spaudimas. Nelankstaus nominaliojo valiutos kurso sąlygomis ir ribojant alternatyvias anticiklinės politikos priemones, gali būti sunku apsisaugoti nuo makroekonominių disbalansų, įskaitant didelę infliacijos lygį.

Apibendrinant galima pasakyti, kad šiuo metu Latvijoje 12 mėnesių vidutinė metinė infliacija yra daug mažesnė už pamatinę vertę, tačiau susirūpinimą kelia infliacijos konvergencijos tvarumas.

Baigiant rengti šį pranešimą, Latvijai yra taikomas ES Tarybos sprendimas dėl paviršinio deficito, kurį ji turėjo pakoreguoti iki 2012 m. Nagrinėjama 2012 m. valdžios sektoriaus biudžeto balanso deficitas buvo 1,2 % BVP, t. y. gerokai mažesnis už 3 % pamatinę vertę. Valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis buvo 40,7 %, t. y. mažesnis už 60 % pamatinę vertę. Europos Komisija prognozuoja, kad 2013 m. deficito santykis nesikeis – bus 1,2 %, o valdžios sektoriaus skolos santykis padidės iki 43,2 %. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksmus, pasakytina, kad 2012 m. deficito santykis neviršijo valstybės investicijų ir BVP santykio. Pagal Stabilumo ir augimo pakto prevencinės dalies nuostatas, Latvija privalo užtikrinti fiskalinės konsolidacijos pažangą 2013 m. ir vėliau, griežtai laikydamosi neseniai priimto Fiskalinės drausmės įstatymo.

Nuo 2005 m. gegužės 2 d. Latvijos valiuta latas dalyvauja VKM II, taikant standartines svyravimo ribas $\pm 15\%$. Pradėjus veikti VKM II, Latvijos valdžia vienašališkai įsipareigojo palaikyti lato kursą $\pm 1\%$ svyravimo ribose, palyginti su centriniu kursu, taip nesuteikiant ECB jokių papildomų įpareigojimų. Nagrinėjamu dvejų metų laikotarpiu nuo 2011 m. gegužės 17 d. iki 2013 m. gegužės 16 d. lato kursas buvo artimas jo centriniam kursui. Maksimalus kurso nukrypimas didėjimo linkme ir maksimalus kurso nukrypimas mažėjimo linkme nuo VKM II centrinio kurso sudarė 1,0 %. Per laikotarpį nuo 2008 m.

pabaigos iki 2012 m. sausio mėn. buvo suteikta 7,5 mlrd eurų tarptautinė finansinė parama, ją organizavo ES ir TVF. Nuo 2008 m. pabaigos iki 2010 m. pabaigos Latvijos valdžiai buvo iš viso pervesta 4,5 mlrd. eurų suma iš šios paramos, taip ji galėjo sumažinti finansinį pažeidžiamumą ir taip padėta sušvelninti valiutos kurso spaudimą. Nagrinėjamu dvejų metų laikotarpiu nuo 2011 m. gegužės mėn. iki 2013 m. gegužės mėn. Latvijos valdžia nepasinaudojo likusia 3,0 mlrd. eurų suma ir anksčiau laiko grąžino lėšas TVF. Tarptautinė finansinė parama taip pat padėjo sumažinti finansinio pažeidžiamumo riziką, todėl ji galėjo padėti sušvelninti ir valiutos kurso spaudimo riziką. Nagrinėjamu laikotarpiu Latvijos lato kurso kintamumas euro atžvilgiu, vertinant kasdien perskaičiuotą į metinius standartinių nukrypimų pokyčius, dažniausiai buvo labai mažas. 2011 m. trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su trijų mėnesių EURIBOR, buvo neigiami ir vėliau tapo labai nedaug teigiami. Vertinant ilgesnio laikotarpio pokyčius, pažymėtina, kad 2013 m. balandžio mėn. Latvijos lato realusis efektyvusis kursas ir jo realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu buvo santykinai artimas atitinkamo dešimties metų laikotarpio istoriniams vidurkiams. 2006 ir 2007 m. Latvijos bendrai mokėjimų balanso einamajai ir kapitalo sąskaitai buvo būdingas labai didelis deficitas, jis viršijo 20 % BVP. Smarkiai sumažėjus vidaus paklausai ir dėl to smukus importo apimčiai, taip pat padidėjus konkurencingumui ir labai atsigavus eksportui, deficitas labai sumažėjo ir 2009 m. buvo užregistruotas labai didelis 11,1 % BVP bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos perviršis. Toks drastiškas pokytis buvo susijęs su prekių deficito sumažėjimu ir, mažesniu mastu, su paslaugų ir pervedimų perviršio padidėjimu bei su laikinu pajamų balanso pagerėjimu. 2011 ir 2012 m. šis perviršis gerokai sumenko, atitinkamai iki 0,0 ir 1,3 %, tai buvo susiję su vidaus paklausos, visų pirma investicijų, atsigavimu, taip pat importo augimu, gerokai viršijančiu eksporto augimą. Iki krizės pradžios šalies grynoji tarptautinių investicijų pozicija labai pablogėjo – nuo –43,8 % BVP (2003 m.) iki –82,7 % (2009 m.), tačiau vėliau ji pagerėjo iki –65,1 % BVP (2012 m.). Vis dar dideli šalies grynieji išipareigojimai užsieniui rodo, kokia svarbi fiskalinė ir struktūrinė politika išorės tvarumui.

Nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2012 m. gegužės mėn. iki 2013 m. balandžio mėn. vidutinės ilgalaikės palūkanų normos buvo 3,8 %. Taigi, jos buvo mažesnės už 5,5 % konvergencijos kriterijaus pamatinę vertę. Nagrinėjamu laikotarpiu ilgalaikės palūkanų normos sumažėjo, nes pagerėjo makroekonominės sąlygos ir valdžios sektoriaus finansai, kredito reitingai buvo padidinti, taip pat, ypač 2012 m. antrąjį pusmetį, pagerėjo pasaulio finansų rinkos sąlygos. Nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje ilgalaikės palūkanų normos sudarė 3,2 % – buvo 0,3 procentinio punkto didesnės už euro zonos vidurkį (ir 1,6

procentinio punkto didesnės už euro zonos AAA ilgalaikių vyriausybės obligacijų pajamingumą).

Apskritai nors Latvijos rodikliai atitinka konvergencijos kriterijų pamatines vertes, šalies ekonominės konvergencijos tvarumas kelia susirūpinimą. Išties, praeityje Latvija patyrė didelių ekonominio pakilimo ir smukimo epizodų ir didelį makroekonominį nepastovumą, o tai buvo matyti ir iš vietos kainų bei ilgalaikių palūkanų normų. Visai neseniai Latvija įvedė daug politikos priemonių pagerinti anticiklinės politikos pagrindą šalyje. Prisijungimas prie valiutų sąjungos reiškia, kad reikia imtis anksčiau paminėtų pinigų ir valiutos kurso priemonių, jis taip pat reiškia padidėjusią vidaus lankstumo ir atsparumo svarbą. Taigi ekonominis tvarumas priklauso nuo nuolatinio valdžios ir visos visuomenės pasiruošimo koreguoti ir įvesti būtinas reformas bei politines priemones, siekiant apsaugoti makroekonominį stabilumą ir ekonomikos konkurencingumą.

Norint sukurti ir palaikyti tvariai konvergencijai palankią aplinką Latvijoje, reikia, kad ekonominės politikos veiksmai būtų skirti bendram makroekonominiam stabilumui, įskaitant tvarų kainų stabilumą, užtikrinti. Vertindama makroekonominius disbalansus, Europos Komisija neatrindo Latvijos išsamiam tyrimui savo 2012 ir 2013 m. Įspėjamojo mechanizmo ataskaitose. Nepaisant to, esant nelanksčiam nominaliajam valiutos kursui, pinigų politikos veiksams yra nedaug erdvės, todėl būtina, kad, remiantis kitomis politikos sritimis, ekonomika būtų aprūpinta priemonėmis įveikti šaliai būdingus sukrėtimus ir išvengti galimo pakartotinio makroekonominių disbalansų susiformavimo. Todėl be to, kas jau padaryta nuo 2009 m., kompetentingos institucijos turėtų apsvarstyti galimybes, kaip toliau stiprinti turimas alternatyvias anticiklinės politikos priemones. Pažanga toliau nurodytose srityse padės sukurti tvariam kainų stabilumui palankią aplinką ir skatins konkurencingumą bei užimtumo augimą.

Pirmiausia būtina, kad Latvija toliau eitų visapusės fiskalinės konsolidacijos keliu, atitinkančiu Stabilumo ir augimo pakto reikalavimus, taip pat kad įgyvendintų fiskalinę sistemą, padedančią ateityje išvengti grįžimo į prociklinę politiką, ir jos laikytųsi. Be to, svarbu išsaugoti per pastaruosius keletą metų išaugusį konkurencingumą, vengiant, kad vėl nepadidėtų vienetinių darbo sąnaudų augimas. Taip pat iš esmės būtina įgyvendinti tolesnes struktūrinių reformų priemones, kuriomis ypač siekiama pagerinti darbo rinkos, kurioje didelis nedarbas egzistuoja kartu su igūdžių neatitikimu ir darbo jėgos trūkumu kai kuriuose sektoriuose, funkcionavimą.

Nors Latvijos prisitaikymo gebėjimai dideli, jos institucijų ir valdymo kokybės rodikliai rodo, kad šioje srityje reikalinga pažanga. Vertinant dabartinius 27 ES valstybių narių reitingus, kuriuos pateikė įvairios tarptautinės organizacijos, pasakytina, kad nors Latvijos verslo aplinka yra ypač palanki, jos santykinai silpni rodikliai valdymo srityje reiškia, kad pageidautina stipresnė institucinė aplinka (plačiau apie tai žr. 4.1 skirsnį). Dar daugiau, vertinama, kad Latvijoje šešėlinė ekonomika yra vis dar didelė, nors mažėjanti. Šios silpnosios pusės ne tik sukelia valstybės pajamų nuostolių, bet ir iškraipo konkurenciją, daro žalą Latvijos konkurencingumui ir silpnina jos patrauklumą tapti tiesioginių užsienio investicijų vieta ir taip trukdo ilgalaikėms investicijoms ir našumui.

Galiausiai, finansų sektoriuje vėl reikšmingai sustiprėjo priklausomybė nuo nerezidentų indėlių bankų sektoriuje kaip finansavimo šaltinio. Nors tai ne pastarojo meto reiškinys, jis susijęs su didele rizika finansiniam stabilumui. Be to, galimai atsinaujinę vidiniai disbalansai ar perviršinis kredito augimas galėtų sukelti papildomą riziką finansiniam stabilumui. Būtina, kad prie atitinkamos mikroprudencinės politikos dar būtų ir išsamus politikos priemonių paketas. Jame turėtų būti: i) makroprudencinės priemonės, nacionalinio balanso analizė ir testavimas nepalankiausiomis sąlygomis; ii) atitinkami indėlių draudimo sistemos finansavimo mechanizmai; iii) veiksmingos pertvarkymo ir gaivinimo priemonės; iv) sustiprinta besiformuojančių makroekonominių disbalansų, galinčių pakenkti finansiniam stabilumui, stebėseną, būnant pasirengus priimti papildomas priemones, jei to reikia, ir v) aukščiausio lygio standartai, kuriuos būtų galima taikyti įgyvendinant tarptautines pinigų plovimo prevencijos taisykles. Galiausiai, finansinį stabilumą turėtų sustiprinti tai, kad Latvija dalyvaus bendrame priežiūros mechanizme (BPM), kuris, manoma, pradės veikti 2014 m.

Latvijos įstatymai atitinka visus centrinio banko nepriklausomumo, piniginio finansavimo draudimo ir teisinės integracijos į Eurosystemą reikalavimus. Tačiau turėtų būti naudinga išaiškinti Latvijos centrinio banko įstatymo 43 straipsnio pirmą dalį, kurioje nurodoma, kad Latvijos parlamentas prižiūrėtų *Latvijas Banka*, atliekant jos nuostatų tolesnį tikslinimą teisinio aiškumo dėlei.

